

DE
MILITAIRE SPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

NEDERLANDSCHE LEGER.

Manche Irrthümer erscheinen wie der Mond aus der Ferne in milder Gestalt und Dämmerung; tritt man aber nahe vor sie, so zeigen sie, wie der Mond vor dem sternseher, ihre Abgründe und Feuerberge.

J. PAUL.

HOOFD-REDACTEUR

J. C. van Rijnveld.

DERTIENDE DEEL.

APRIL 1845. — N°. 10.

BREDA,
BROESE & COMP.
1845.

*De onbegrijpenden verklaard
dat het Tijdschrift te hinnen
Dankzij is gedrukt en door
hun wordt uitgegeven
Breda, den 24 Junij 1845
Broese & Comp.*

DE
MILITAIRSPECTATOR.

TUUSCHRIFT

WONNEN EN VERBODEN

Small, faint text block, likely a notice or advertisement.

WONNEN EN VERBODEN

J. G. van Nijmegen

DERDE DEEL

APRIL 1845. - N. 10.

BRONZE & CO. NED.
1845

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachterij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Majoor der artillerie, VAN RIJNEVELD, te Nijmegen, met het opschrift: voor den Militairen Spectator. Voor oorspronkelijke opstellen kan een vastgesteld honorarium gevorderd worden, te ontvangen bij de Uitgevers, na de verschijning van het 6de en 12de nummer. Het verlangen daartoe moet kenbaar gemaakt worden bij de inzending der opstellen.

LICHT EN SCHADUW,

OF

GEMEENZAME MILITAIRE BRIEVEN

OVER

EEN REISTOGTJE NAAR DE PRUISSISCHE RIJNGEWESTEN, IN
DE MAANDEN AUGUSTUS EN SEPTEMBER 1842.

(Tweede gedeelte.)

VI.

INHOUD.

De eetzaal van het logement *de Gouden Ster* te Bonn. — De ritmeester VON DOLFFS. — Onze eerste togt per rijtuig. — Oude kennissen. — Komst op het terrein; uitdeeling van paarden. — De groote parade van het 8ste korps. — Eerste diner te Bonn. — Toasten. — Wandeling in Bonn. — Gesprekken over den generaal staf. — Hoogstbelangrijk oordeel van VON DECKEN, over de Duitse generalen staf. — Enige gevolgtrekkingen uit dit oordeel.

Nadat wij van onze kwartieren te Bonn bezit hadden genomen, kwamen wij in den laten avond van den 4^{den}, in de eetzaal van het logement *de Gouden Ster* bijeen, die tot verzamelplaats van de vreemde officieren scheen aangewezen te zijn.

Wanneer er in het hôtél *Breidenbach* te Dusseldorf, dikwerf zeer aardige tafereelen, vol verscheidenheid en bont gewemel van velerlei uniformen, vertoond waren, voorwaar *de Gouden Ster* scheen niet onder te willen doen in kaleidoscopische voorstellingen. De zaal was bij onze aankomst reeds gevuld, en met ieder oogenblik kwamen er rijtuigen van Keulen versterking van gasten aanvoeren. Wij telden alleen 59 Engelsche officieren, waaronder er drie waren van de Engelsche militie te paard, allerzonderlingst uitgedoscht, gecoiffeerd met lederen casques, met roode afhangende paardenstaarten, en overigens met eene soort van dolman van blaauw laken, drie rijen huzaren-knoopen, zonder tressen. Wij vonden er ook vele landgenooten, waaronder de kolonels HERR en VAN DER SMISSEN, de luitenant-kolonels VON WIE-

BEKING en BELLEFROID, enz., enz., uitgelokt door het verwacht belangwekkend schouwspel, en op eigene kosten naar herwaarts gekomen. Ten opzichte van de ontvangst werden zij, zooals ik in mijnen vorigen brief reeds zeide, met de gecommiteerde officieren gelijk gesteld. De Engelsche officieren waren meest allen uit *ton* en uit nieuwsgierigheid overgekomen. Toen zij later een staaltje van het vorstelijk onthaal gezien hadden, verklaarden velen hunner, dat, indien men dit in Engeland had kunnen vermoeden, er zich welligt driemaal zooveel liefhebbers zouden ingescheept hebben op de stoomboot naar Ostende. De meeste waren weêrhouden uit vrees van geen rijpaarden te vinden. In stilte dankte ik die weldadige vrees, want, op enkele uitzonderingen na, vond ik die heeren roodrokken niet zeer gezellig.

Het deed ons veel genoegen hier weder aan te treffen den Pruisischen ritmeester VON DOLFFS, de schrijver van het, ofschoon kort te voren uitgegeven, doch toen reeds zeer geachte werk: «*der Eskadrons-dienst*» (1), dien wij in de laatste dagen van ons verblijf te Dusseldorf hadden leeren kennen, en die ons met de grootste voorkomenheid en bereidwilligheid zijne diensten had aangeboden. Genoeglijk bragten wij een paar uren door, sprekende over de gebeurtenissen van den dag (de plegtigheid te Keulen) en koutende over hetgeen nu stond te gebeuren.

Na eene korte rust, waren wij den 5^{den}, des morgens ten 6 ure, op de verzamelplaats voor het kwartier van den kolonel VON WEBER vereenigd, waar reeds een groot getal postrijtuigen, de meeste van 12 plaatsen, met vier paarden bespannen, gereed stonden, om de vreemde officieren naar de groote parade van het VIII legerkorps te vervoeren. Allen waren in groote tenue, en onder deze schitterden de Engelsche garde en de Oostenrijksche en Hanoversche hussaren-officieren, met uitstekende pracht. Het was een zonderling

(1) *Ein Handbuch für Cavallerie-Officiere der Königl. Preussischen Armee.* Berlin bij MITTLER, 1842.

gezig, die lange rij van rijtuigen te zien, omringd door prachtig uitgedoschte officieren, iedereen zich beijverende om eene goede plaats en goed gezelschap aan te treffen. Bij voorkeur zochten wij ons te vereenigen met officieren welke wij nog niet kenden, ten einde, langs dien weg, met het oordeel van den grooten hoop bekend te worden, of om betrekkingen aan te knopen, die ons van dienst konden wezen. Zoo is het mij mogen gelukken, vele aangename kennissen te maken, en oude kennismaking te hernieuwen, 't geen vooral 't geval was met vele Nassausche officieren, waarmede ik in 1820 te Breda in garnizoen was geweest. Deze hupsche en brave soldaten herdachten nog altijd met genoegen de tijden toen zij onder Nederlandsche vaandels dienden. Onder deze noem ik vooral den majoor VON REICHENAU, vleugel-adjutant van Z. D. H. den regerenden Hertog, en den kapitein DÜMEER. De Nassausche generaals VON GREEN en VON NAUENDORFF, beiden destijds majoors, had ik minder gekend. Het aantal Nassausche officieren dat de manoeuvres bijwoonde, was vrij aanzienlijk.

Eindelijk hadden wij ons gecaseerd, en toen de kolonel VON WEBER zich verzekerd had, dat de gasten zijns Konings behoorlijk gezeten waren, gaf de wagenmeester het signaal, en de kolonne rijtuigen zette zich in beweging naar de zijde van het kamp bij Klein Bullesheim.

De kolonne hield op $\frac{3}{4}$ uur afstands van deze plaats stil, nadat wij ons twee en een half à drie uren lang in het rijtuig hadden kunnen onderhouden met eenige Beijersche en Wurtembergsche officieren. Op een nagelegen veld stond een tweehonderdtal paarden van de ligte en zware kavallerie (van een ander legerkorps) gereed, gezadeld, en opgetuigd met het ordonnans-zadelwerk en de chabrakken van de regimenten waartoe de paarden behoorden, en met de manschappen geleiders, huzaren, dragonders, lansiers en kurassiers. Ieder zocht een paard, en, zooals wel van zelf sprak, naar een goed paard, in zoo verre het uiterlijke een maatstaf voor innerlijke hoedanigheden kon aantoonen, en naar gelang van de getuigenissen welke de geleiders konden afleggen. Het eigenbelang speelde hier eene hoofdrol, en de officier, met het beheer, de uitgifte en weder in ontvangst neming der paarden belast, moest het lot laten beslissen, aangezien hij geen kans zag, om de beste paarden, naar rang der vragers, uit te deelen. Ik had begrepen het best te doen, naar het openhartigste gezigt onder de geleiders te zoeken, en dat vond ik boven een groenen huzaren-pels uitstekend. Een vriendelijk gelaat, met een hartelijk uitgesproken «kameraad,» en nog iets daarbij, dezen drie signalementen,

ter mijner keus staan. De brave jonge huzaar was te vreden met mij, en ik met hem en zijne aanwijzing. Hoe hij het maakte weet ik niet, maar ik mogt vroeg of laat komen, steeds had ik een goed paard.

Het VIII armeekorps had dezelfde parade-stelling als die wij bij het VII, bij het kamp van Grimmlingshausen, opgemerkt hadden, namelijk in twee uitgestrekte liniën. De infanterie, de afdeeling scherp-schutters en de batterijen voet-artillerie in eerste linie; de kavallerie en de rijdende batterijen in de tweede linie. De infanterie stond weder in geslotene bataillons-kolonnen, met halve divisien (twee pelotons) breedte, de artillerie met batterijen in kolonnen, drie batterijen diep en drie batterijen breed. De kavallerie was in regiments-kolonnen, met eskadrons-breedte, opgesteld.

Op den rechter vleugel der linie infanterie was het landwehrgarde-bataillon (van Coblenz), terwijl de afdeeling scherp-schutters op den linker vleugel tusschen de infanterie en de artillerie, was geplaatst; vervolgens kwamen de 15de en 16de divisien infanterie en de reserve infanterie-brigade, in het geheel vijf brigaden infanterie. De vier eersten waren ieder zamengesteld uit een linie- en een landwehr-regiment; de laatste telde acht bataillons; in het geheel waren er 32 bataillons, ieder over de 600 man sterk, in linie gebracht.

Bij de kavallerie-linie telden wij vier linie-, te weten het 4de dragonders, het 9de hussaren en het 7de en 8ste uhlanen-, en drie landwehr-regimenten.

De artillerie was met negen batterijen te voet (veld-batterijen) ieder van vier, en met drie rijdende batterijen, ieder van acht stukken, dus in het geheel met 60 stukken in linie gerukt.

Het was weder een fraai tafereel, dat ons hier, als pendant der vorige parade te Grimmlinghausen, vertoond werd. Dezelfde gelijkvormige nieuwe (parade-) tenue, dezelfde goede en onbeweeglijke houding onder de wapens, hetzelfde onberispelijk defileren, en in het algemeen datzelfde ensemble bij de bewegingen met massa's, dat de Pruisische infanterie bijzonder kenmerkt.

Een gelijk oordeel konden wij over de hier vereenigde kavallerie vellen; doch het scheen ons toe, dat de paarden der linie-regimenten minder geleden hadden. Die der landwehr waren grooter, sterker gebouwd, doch als kavalleriepaard van onaanzienlijker voorkomen. Het viel hier meer in het oog, dat zij meest van voor den ploeg waren weggehaald. De artilleriepaarden waren insgelijks iets grooter en zwaarder gebouwd, en die der bespanningen niet zoo gelijkmatig van grootte als die van het VII korps.

De generaals-personen welke bijzonder onze aandacht trok-

ken was de luit'-generaal VON THILE, kommandant van het VIII armeekorps, en de generaal-majoor VON HOLLEBEN, de inspecteur der bezettingen van de bondsvestingen, welke laatste de reserve-infanterie-brigade bij de manoeuvres aanvoerde. De eerste moest natuurlijk onze belangstelling wekken, omdat hij als de tegenpartij zou optreden van den generaal VON PFUEL, aan welken laatsten wij, om natuurlijke redenen, de zege toewenschten. Men schreef aan den generaal VON THILE veel scherpzinnigheid en doorzigt toe, en zijn uiterlijk wedersprak dit niet, alhoewel ik niet die rust en dien wikkenden blik in het gelaat van dien hooggeplaatsten generaal opmerkte, welke den generaal VON PFUEL zoo eigen waren.

Over den generaal VON HOLLEBEN had ik velerzijds zooveel goeds gehoord, en deze was mij ook als schrijver (hoezeer niet vruchtbaar) zoo gunstig bekend, dat het mij genoeg deed, dien generaal, met zijn open, vertrouwvol en cordaat gelaat en veelzeggende oogen te zien. Mij dacht dat zijn uiterlijk bijzonder goed harmonieerde met zijne reputatie.

Voor de eerste keer zag ik ook hier ter plaatse Z. Exc. den Pruisischen Minister van Oorlog, VON BOLJEN, en ligt kunt gij begrijpen, hoe ik te moede was, toen ik dezen historischen persoon, de vriend van den grooten VON SCHARHORST en de voltooijer en beschaver van diens grootsche plannen, van nabij kon gadeslaan. Het was eene korte, door de jaren eenigzins gekromde gestalte, met een kalm en peinzend gelaat. Hij kon hier een gedeelte der vruchten zien zijner vroegere zoo gepaste bemoeijingen, in het belang der grootheid en zelfstandigheid van zijn vaderland. Groot en gewichtig was de taak, welke nog op hem rustte; zijn uiterlijk evenwel verraadde zulks niet. Hij scheen onverschillig, en een vijand van *entourage*, want zoowel dien dag, als later, bij de manoeuvres, zagen wij hem meest alleen rondwalen. Zijn uiterlijk gaf mede te kennen, dat hij ook meer dan veldheer en staatsman was; de militaire tenue was met eene onverschilligheid en een *laisser aller* aangedaan, welke bij den dichter en peinzenden wijsgeer te huis behoorden. Bij de manoeuvres reed de generaal, even nederig als wij, op een troepen-huzaren-paard.

Wij zagen verscheidene generaals van een goed voorkomen, meest allen uitmuntend bereden en goede ruiters. Het oordeel dat in de overige Deutsche staten, en zelfs door onpartijdige Franschen, over de Pruisische generaals in het algemeen geveld wordt, is vrij gunstig. De Franschen bekenen het ook, dat het Pruisische leger, in verhouding tot de andere groote legers, het rijkste met goede generaals gedoteerd was, namelijk met mannen van zelfstandig allooï,

met een goed oordeel en beschaafde krijgswetenschappelijke kennis, die zich vooral onderscheiden door veel terrein-studie. Het was mij niet gegeven hierover als scheidsregter te kunnen beslissen; want te midden van dit legerkorps, gevoelde, niet alleen ik, maar ook mijne collega's, zich vreemdelingen, en hartelijk verlangden wij de oude kennissen van het VII legerkorps terug te zien.

De stoet, welke thans den Koning omgaf, was nog talrijker en schitterender dan bij de parade van het VII legerkorps. Men rekende dat Z. M. bij het langs de gelederen rijden, door een 400tal personen omringd was en gevolgd werd. Overigens leverde de parade geen verdere stoffe tot opmerkingen op.

Wij deden hetzelfde rit naar Bonn terug, alwaar wij ten 4 ure des namiddags aankwamen, om ons ten 5 ure voor het middagmaal op het stadhuis te vereenigen. De kolonel VON WEBER kweet zich daarbij op eene uitmuntende wijze van de moeilijke taak die hem opgelegd was. De tafel was in drie belendende groote zalen, vorstelijk toebercid, en het diner overtrof de stoutste verwachting. Toen het dessert gediend werd, stond de kolonel VON WEBER op, heette de hooge gasten zijns Konings welkom, zeggende: « dat deze vereeniging en deze gelegenheid, voorwaar, voor Duitschland de heerlijkste vruchten zouden dragen, omdat alle Deutsche harten zich ontsloten, bij den aanblik van zoovele vertegenwoordigers van Deutsche armeeën, die, met Deutsche gevoelens, de Deutsche wapenkracht kwamen aanschouwen; bij den aanblik van zoo vele vertegenwoordigers van bevriende legers, wien te onthalen zijnen Koning een wellust was, en dat, voorzeker, wij allen, met hem zouden wenschen, dat die gevoelens zouden levendig blijven, ter meerdere bevestiging van de eenheid en kracht van Duitschland, en dat wij evenzoo met hem mogten bidden, dat de God van Duitschland, zijnen Koning lang mogt behoeden en beschermen, tot het geluk van Pruisen en tot heil van het algemeene Deutsche vaderland.» In substantie was dit de eerste toast; zij werd zeer vloeiend, voor de vuist en met warmte, uitgesproken, en gaf mij, en welligt ook anderen, stoffe tot bevestiging van mijn vermoeden, dat al deze militaire feesten een niet onbelangrijk staatkundig doel hadden. De toast werd dan ook met geestdrift door de gasten gedronken. Toen ik merkte dat Duitschland ook aanspraak maakte op eene bijzondere Godheid, dacht ik aan de geestdrift onzer dagbladen, in de dagen van 1830, en vooral aan de mij niet vreemde *Bredasche Courant*, die ook iets dergelijks als redekunstige en hartversterkende figuur had

uitgevonden, en daarna algemeen, bij feestredenen, als zoodanig gebruikt wordt.

De Hannoversche generaal HALKETT stelde daarop eenen feestdrank in op de vriendschap van Engeland en Pruisen, doelende op den steun welken Duitschland daarin zou kunnen vinden, wanneer deszelfs onafhankelijkheid nogmaals mogt bedreigd of aangerand worden. Daarna werd er een toast ter eere van den kolonel VON WEBER ingesteld, om de erkentelijkheid der vreemde officieren uit te drukken voor de hupsche zorg, waarmede hij de belangen dier officieren had behartigd. VON WEBER nam deze gelegenheid te baat, om nogmaals de gezondheid van zijnen Koning in te stellen, aan wien hij moest dank weten de eer die hem nu te beurt viel.

Deze toasten en de hartelijke toon, welke daarin doorstraalde, deden eene zeer ongedwongene vrolijkheid heerschen onder de gasten, welke, weinig vermoeid, lang bijeen bleven. Het was eene eerste kennismaking, zoodat de gesprekken over algemeene onderwerpen en over de ingestelde feestdranken liepen.

Na de koffij deden wij eene wandeling om de stad, om met hare wandelingen nader kennis te maken. Dit eerste proefje beviel ons uitermate, en dwong ons tot de beken- tenis, dat Dusseldorff, in dit opzigt, verre bij Bonn achterstaat. Lang stonden wij bewonderend het ontzaglijk bouwgevaarte der universiteit aan te staren, met zijne ongeveer duizend passen lange façade, ziende op de bevallige wandeling en de Poppeldorffer laan, links op het nieuwe observatorium, en, door de bovengenoemde laan, op het lustslot *Clemensruhe*. Hoe gaarne had ik al deze grootsche gestichten in detail bezocht en ze u vervolgens beschreven. Onze tijd was echter te beperkt, onze bezigheden waren te veel omvattend, dan dat ik aan mijn onderzoeklust vrijen teugel konde geven. Ik heb mij later alleen met een vlugtig kijkje moeten vergenoegen, en toch zou mij dit stoffe voor eenige brieven hebben opgeleverd, ware mijn oorspronkelijk plan niet gewijzigd geworden.

Den avond bragt ik gedeeltelijk in *de Ster*, gedeeltelijk met het doen van aantekeningen door. De kennismaking met eenige Beijersche en Wurtembergsche officieren van de speciale wapens, had voor mij de gelegenheid geopend, om vele notitiën te nemen over vreemde leger-aangelegenheden en over het oordeel dat men in het algemeen over de militaire inrigtingen van Pruisen, in Duitschland velde. Wij spraken dien avond veel over den generalen staf en over de stafdienst, en het viel mij op, dat daaromtrent zoo veel verschil van gevoelen bestond, voornamelijk over den werkring van den staf in vredestijd. Als van zelf kwam men tot vergelijkin-

gen over het gehalte van den generalen staf bij de groote Duitsche armeeën, en het bevreemde mij wel een weinig, een gevoelen te hooren uiten, dat ik hier voor 't minst niet verwacht had, namelijk, dat men aan het *krijgsgehalte* van den Franschen generalen staf eene vrije hooge waarde toekende en wel voornamelijk daarin, dat men aan de opper-officieren van dat wapen, meer vertrouwdheid in den omgang met troepen toeschreef, dan aan die der staven bij de andere armeeën. Wat eigentlijke stafgeleerdheid aanging, zou de Oostenrijksche boven aan moeten geplaatst worden, terwijl alle anderen, wat terreinkennis en bekendheid met aangrenzende vreemde landen armee-gesteldheden betreft, voor de Pruisische staf-officieren zouden moeten wijken. Zeer roemde men de inrigting bij de Pruisen, welke het rijk in *oorlogstooneelen* verdeelt, op ieder van welk een hoofd-officier, met een of meer officieren van minderen rang, geplaatst zijn, en wier werkring is, zich bekend te maken met de geheele terrein-oppervlakte en al de bijzonderheden welke dat oorlogstooneel oplevert; d. i. geographisch, topographisch, statistiek, gewoonten en gebruiken der bewoners, enz., enz. Zulke oorlogstooneelen strekken zich evenzoo over de grenzen der naburige staten uit, tot op zekere afstanden; zoodat de onderzoekingen ook tot zoover gaan. Door dit middel, en door de onderlinge verwisseling der chefs en der officieren, nadat zij eenige jaren op zulk een tooneel werkzaam geweest zijn, stelde men een zeker aantal staf-officieren in staat, om allernaauwkeurigst met de eigene landsaangelegenheden en met de verdedigingskrachten van het land bekend te worden; iets dat veel moest bijdragen, om de staf-officieren bekwaam te maken om aan hunne roeping te kunnen voldoen. Men voegde daarbij de opmerking, dat er toch zoovele staf-officieren waren — de spreker noemde zich-zelfen als voorbeeld — welke jaren achtereen aan correspondentie of aan de teekentafel werkzaam geweest zijnde, en slechts korten tijd in het jaar bij de manoeuvres in den exercitietijd stafdienst doende, niet als staf-officier zouden kunnen optreden, indien hun opgelegd wierd hunne vaderlandsche terreinkennis praktisch aan den dag te leggen. Met andere woorden, men gebruikte den generalen staf in het algemeen te veel als schrijf- en teeken-machine, waarbij tot de laatste grein troepen-, menschen-, terrein- en volkenkennis, zoo onmisbaar voor den staf-officier in tijd van oorlog, wegsleet, en men, als er een speciaal *savoir* moest getoond worden, wel genoodzaakt werd, om in zekere terreinsoorten, onder de liefhebbers van de jagt en met de plaatselijke gesteldheden van groote terreingedeelten bekende officieren der andere wapens, eene

keuze te doen, om den staf-officier den weg te wijzen. Intusschen bleek het, dat men in de laatste jaren, zoowel bij de groote als bij de kleinere Duitsche staten, eene verbetering in dat opzigt beoogde; het zenden der staf-officiëren ter bestudering van den eigen bodem, vooral der grenslanden, en even zoo daar buiten, had reeds eene zeer goede uitwerking gedaan, en Pruisen maakte van dit kapitale middel van instructie een veelvuldig gebruik. Men was ook niet vreemd van de gedachte, dat de wenken, door von DECKER in zijne «*Sechs-und-zwanzig Friedensjahre*,» gegeven — welk werk, schoon nauwelijks drie weken algemeen verspreid, bij vele officieren reeds bekend was — doel zouden treffen, en wel omdat hij in zijne schetsen de natuur zoo juist had nagebootst. Ook dit zijn oordeel wil ik voor u vertolken, niet slechts om het vroeger reeds medegedeelde te vervolledigen, maar meer nog, omdat dit gedeelte zoo bijzonder leerrijk is en zooveel ter algemeene toepassing aanbiedt. Even als aan de andere wapens doet de schrijver de vragen:

« Ben ik — generalen staf — voor den oorlog doelmatig uitgerust? » « De vraag is heden ten dage veel gewigtiger dan zij tijdens den zevenjarigen oorlog was. Dáár, waar men destijds met twee generalen staf-officiëren konde volstaan, heeft men thans ten minste zes of acht dezer officieren noodig. Mag dit voortuit- of teruggang in de krijgskunst genoemd worden? Geen van beiden; de oorzaken moeten in de veranderde krijgsvvoering, in de veranderde indeeling en samenstelling der legers gezocht worden. Hij, die deze veranderingen wil aannemen, moet den vergrootten generalen staf op den koop toenemen; het zou onverstandig wezen zich daartegen te verzetten. »

« De eerste vraag is, of de generalen staf, ten opzichte van de tegenwoordige behoeften, eene toereikende sterkte aan officieren bezit. De kleine legers zijn in dit opzigt veel beter bedeed dan de groote. Elke Duitsche armee, hoe klein ook, heeft een archief van plannen, een bureau voor het doen van opnemingen, een kleine trigonometrische partij, enz., en aan het hoofd dezer afdeelingen zijn generalen staf-officiëren geplaatst, zoo goed als bij de groote legers. Bij hen bestaat alzoo geen gebrek aan generalen staf-officiëren. Pruisen heeft, bij Württemberg en Beieren vergeleken, verreweg de in getal zwakste generalen staf. De oorzaak daarvan is niet ver te zoeken, dewijl het onderhouden van een groot getal generalen staf-officiëren, in tijd van vrede, een zeer kostbaar artikel is, en dewijl — wat welligt nog slimmer is — het zeer bezwaarlijk schijnt te vallen, om vele dezer heeren, in vrede, op eene nuttige en doelmatige

wijze te kunnen bezig houden. Want zij moeten bij de korps- en divisie-kommandanten de adjudant-dienst vervullen, 't geen geenszins tot hunnen werkring behoort; of zij zouden de zalen van den zoogenaamden grooten generalen staf met lediggangers vullen. Zoo er nu al eenige plaatsen bij den generalen staf onvervuld blijven, zal dit toch geen' schadelijken invloed op den eerst uitbrekenden oorlog hebben, zoolang de stoffe niet ontbreekt, om de vacaturen alsdan aan te vullen met de, tot die betrekkingen geschikte, officieren uit de linie. De staten welke goede militaire opvoedingsgestichten bezitten, zullen, in dit opzigt, niet ligt in verlegenheid komen, en bij den merkbaar wetenschappelijken wedstrijd, onder alle Duitsche militairen, waarvan vele zich den weg tot den generalen staf zoeken te banen, zal dusdanige verlegenheid nog meer tot de zeldzaamheden behooren. Intusschen zal de vraag niet ongepast zijn, of aan de dienst der linietroepen geen grooter nadeel toegebracht wordt, indien bij het uitbreken van den oorlog, de kundigste koppen er uitgekijpt en bij den generalen staf overgeplaatst worden? Daarom zal ieder wèl doen, zich van tijd tot tijd zulke vragen voor te stellen, en de namen van zoodanige individuen op te teekenen; iets dat echter met de grootste omzigtigheid en geheimhouding moet geschieden, om bij de jonge officieren geene verwachting te doen ontstaan, die welligt nimmer kan verwezenlijkt worden. »

« Van oneindig meer gewigt is de vraag over de beste aanvulling van den generalen staf in tijd van vrede. Men heeft als grondbeginsel vastgesteld, dat er niets schadelijker is, dan dat de officier te lang bij den generalen staf blijft, dewijl hij zoo ligt voor de praktijk ongeschikt wordt. Dit is voorzeker een schoon en zeer juist gedacht grondbeginsel, doch even zeker is het, dat het in geen armee met behoorlijke gestrengheid wordt opgevolgd. Daarvan kan men zich het best overtuigen, wanneer men de ranglijsten der officieren nagaat, en als men daarop zes-en-twintig jaren achtereen de namen van dezelfde officieren aantreft, en alzoo juist zoolang als de vrede voor Duitschland gebloeid heeft, en waarin deze officieren, door alle rangen heen, bij den generalen staf zijn opgeklommen. Ook dit toont een grondbeginsel aan, doch niet dat waarvan zoo even gesproken is, maar veel meer een' vredesroest. Alle militairen van kennis en ervaring zullen er mede instemmen, dat de generalen staf geenszins sinecuren mag opleveren. Het is voorzeker zeer eervol, gedurende het vierde eener eeuw, met lof in de bureaudienst grijs te worden; maar wordt zulk een veteraan eindelijk weder bij de linie ingelijfd, dan zal

men vrij zeker deze laatste geen groote dienst bewijzen. Men zal in omgekeerden zin, den generalen staf groote voordeelen aanbrenge, door meermalen jong, krachtig bloed uit de linie er bij over te plaatsen. Het blijft toch immers altijd eene hoofdzaak, dat de generalen staf, niet slechts louter geleerde en wetenschappelijk opgekweekte, maar ook duchtige en praktisch bruikbare officieren moet kunnen leveren, zal hij den troepen in tijd van oorlog werkelijk van nut kunnen zijn. De gewichtigste betrekkingen bij het genoemde wapen, zijn die der hoofd-officieren, welke bestemd zijn om bij de divisien dienst te doen. Bijna in alle Duitsche armeen wordt voor hen te weinig gezorgd. De meeste hoofd-officieren van den generalen staf, hebben zich bij dat wapen met noeste vlijt door de lagere rangen heen, opwaarts moeten werken — enkelen misschien uitgezonderd, wien het geluk beter gediend heeft, en de zoodanigen treft men overal aan. Maar daarin zit juist het kwaad, dewijl men toch kan aannemen, dat hij, die zóólang bij den generalen staf heeft dienst gedaan, dat hij van luitenant tot kapitein, van kapitein tot kolonel heeft kunnen opklimmen, ook wel alle lust voor de liniedienst zal verloren hebben. Zoo-doende zou het geval kunnen plaats hebben, dat onder al de staf-officieren eener armee, er zich geen een bevond, welke eene compagnie of een eskadron gekommandeerd of eene batterij aangevoerd had. De dienst van compagniechef is echter voor het praktische krijgsleven wel de allerleerzaamste. Hij, die deze school niet heeft doorloopen, oordeelt over soldaten en over hunne behoeften, gewoonlijk als de blinde over de kleuren. Kundige, maar jonge officieren uit de linie te nemen, ze bij den generalen staf over te plaatsen, ze bij dat wapen spoedig opwaarts te voeren, en ze zelfs daarbij tot hoofd-officier te bevorderen, zooals men dat uit de ranglijsten van sommige armeen kan opmerken, zal dan ook geenszins de rechte weg zijn waar langs men den generalen staf moet aanvullen, maar wel de weg om verdienstelijke linie-officieren ontevreden te maken. Wanneer nu zulke heeren later uit den generalen staf, onmiddellijk aan het hoofd van regimenten, ja zelfs van brigaden treden, dan toch zal hen die dienst, met en benevens de menigvuldige speciale aanschrijvingen, veranderingen en bijvoegsels op vroegere voorschriften, zoowel in vorm als in wezen geheel vreemd zijn; in een woord, zulke officieren bevinden zich alsdan, om zoo te zeggen, in eene voor hen vreemde wereld, moeten zich derhalve menigmaal blootgeven, en wel buiten hunne schuld. Het is vrij natuurlijk, dat officieren der linie, niet zonder vooroordeel, zoodanige, in

hunne gelederen terugkeerende individuen ontvangen, en dat zij hen elken kleinen misgreep, in de door hen vergetene elementaire taktiek, als eene zonde, een welligt verkeerd geplaatst kommandowoord, of een ten onpas gebezigd sein, als eene misdaad aanrekenen. Dat kan wel niet anders. Men treft nu eene menigte van menschen aan, die, voor welken prijs ook, den schijn niet willen geven, dat zij de praktijk hebben vergeten, en deze verbergen dan maar al te dikwerf hunne leemten onder den mantel der autoriteit. Als zij dan een paar jaren zich-zelf en hunne ondergeschikten gekweld hebben, dan eerst beginnen zij te begrijpen, dat de praktische dienst eene zekere routine vordert, iets dat noch in de bureaux, noch in de salons is te leeren; en dan ook zien zij in, dat de soldaat slechts twee voeten, maar ééne maag, en de dag maar vier-en-twintig uren heeft. Zelfs de geniaalsten struikelen over de kleinste steentjes der dagelijkse dienst, waarop zij vroeger van hun hoog standpunt af, zoo medelijdend hebben neêrgezien, en die hen thans rotsklompen toeschijnen. Het kleinste getal dezer officieren kan in zijne nieuwe rol te huis komen, welligt omdat zij bij hunne generalen stafdienst verzuimd hebben bekend te blijven met de dienst der linie, iets dat moeilijker is, dan men oppervlakkig zou denken, en dat ook niet te verkrijgen is door een paar malen in het jaar, als toeschouwer bij de manoeuvres te figureren.»

«Dit alles ware te vermijden, zoo de generalen staf slechts meer mutatiën onderging, vooral in die hoogere betrekkingen, welke voor de dienst als chefs van den staf bij de legerkorpsen en divisien bestemd zijn. Beschouwt men het noodzakelijk, om bekwame bureaulisten, of geschikte sujetten voor archivarische werkzaamheden, of voor wetenschappelijk, letterkundigen arbeid te behouden, dan kan zulks zonder eenig nadeel geschieden, als deze, in hun vak voorzeker zeer achtbare mannen, bij eenen uitbrekenden oorlog, slechts niet in aanraking met de troepen komen, zelfs niet wanneer hunne ancienniteit daartoe aanleiding kon geven.»

«In vroegeren tijd was het gebruik, en welligt hecht men hier en daar nog aan dit denkbeeld, om bij het uitbreken van den oorlog, een aantal jonge, bekwame officieren uit de linie bij den generalen staf in te lijven, ten einde de alsdan vermeerderde en noodzakelijk geworden betrekkingen aan te vullen. Bij het doen der keuze bepaalde men zich bij voorkeur tot die officieren, welke in de militaire scholen zijn opgekweekt, en op de loffelijkste wijze hunnen leercursus hebben doorgelopen. Zulk een maatregel komt zeer natuurlijk en uitvoerbaar voor; doch is (zooals boven reeds

gezegd is) zeer schadelijk voor de linie-troepen te beschouwen, terwijl zij aan de andere zijde evenmin gezegend voor den generalen staf is. Zulke jonge mannen brengen veel goeden wil en dikwerf ook zeer fraaije theoriën mede; doch de eigentlijke praktische generalen staffdienst leeren zij eerst ten koste van de troepen. Is nu zulk een maatregel, als een vast beginsel, officieel aangekondigd, dan wordt het nadeel nog grooter. Volgen de jonge lieden dezen aangewezenen weg, en leggen zij zich in vreedstijd toe, om bij invallenden oorlog, bij den generalen staf te worden overgeplaatst, dan zijn zij in alle gevallen voor het regiment verloren, en dit valt niet moeilijk te bewijzen. Zij vragen dan toch, in de eerste plaats, om voor eenigen tijd aan eene hoogere militaire leer-inrigting gedetacheerd te worden, waarmede doorgaans een cursus van twee of drie jaren gemoeid is. Deze cursus is nog niet geëindigd, of hun verzoek, om bij de geodesische werkzaamheden geplaatst te worden, wordt reeds afgezonden; later doen zij aanzoek, om een paar jaren bij een ander wapen te overwinteren, of bij de adjudantuur geplaatst te worden, enz., enz. Intusschen blijven zij steeds in de sterkte van het kader huns regiments figureren, waar hunne kameraden de dienst voor hen moeten doen. Bij het nagaan der ranglijsten kan men zich overtuigen, dat zulke officieren zich in zes en meer jaren tijds niet bij hun regiment vertoond hebben. Gelukt het hun eindelijk, om vasten voet te krijgen in de loopbaan waarnaar zij haken, dan worden zij uit het kader der regimenten afgevoerd; mislukken daarentegen al hunne kleine, goed uitgedachte manoeuvres, en moeten zij bij het regiment terugkeeren, dan zijn zij daar en ook in die dienst vreemdelingen geworden, en hebben allen lust verloren om dat vreemdelingschap weder te boven te komen. Men heeft voorbeelden, dat officieren — gewoonlijk de knapste koppen — daadwerkelijk, als het ware, uit de linie gewrongen zijn geworden, terwijl de achterblijvenden, welke voor hen de dienst moesten doen, ten slotte, jonge, op het exercitieveld half-invalid geworden grijsaards, met ontstemde gemoederen, werden. Dit zijn de gevolgen, wanneer de generalen staf, in tijd van vrede, uit economie, te zwak aan officieren gehouden is, en het behoort tot de, door het hoogere beheer, op te lossen militaire vraagstukken, om dit, zooveel misbruiken barend onderwerp, bijzonder te behartigen. Indien de generalen staf derhalve, in tijd van oorlog, aan zijne roeping voldoen zal, dan moet ook eene zekere voltalligheid aan officieren, in tijd van vrede, eene hoofdvoorwaarde zijn.»

« De generalen staf wordt bij de groote armeeën gewoonlijk

in twee afdeelingen gesplitst, namelijk in eenen grooten en in eenen armee-generalen staf. Eene dusdanige indeeling kan men voor zeer doelmatig houden; zij werd ook, voor zooverre ons bekend is, bij het Pruisische leger, in den jare 1816, door den generaal von Grolmann ingevoerd. Bij de Franschen heeft deze indeeling, hoewel onder eenen eenigzins anderen vorm, reeds vroeger bestaan. De groote generalen staf, welke in de residentie gevestigd is, kan dan de wetenschappelijke en topographische voorbereidingen tot den oorlog bearbeiten, terwijl de generalen staf der armee, bij het legerkorps of bij de divisie, zich oefent in de gewigtige diensttakken waarvoor hij in den oorlog moet optreden. Dit grondbeginsel en dat idee zijn beiden voortreffelijk, en de legers welke ze beiden hebben aangenomen, mag men daarmede geluk wenschen. De bedoelde inrigting geeft intusschen geen vaste waarborg tegen dwalingen. Indien b. v. de kommandanten der divisien hunne generalen staf-officieren niet naar behooren weten bezig te houden, of dat de laatsten zelve hunnen eigenaardigen werkkring miskennen, en zich tot den dagelijkschen bureau-arbeid, of tot zekere huisposten laten gebruiken, dan wordt het hoofddoel dezer organisatie geheel gemist. Het is welligt uit bezorgdheid voor deze dwaling, of uit bezuinigingszucht, dat men in Pruisen de betrekking der generalen staf-officieren bij de divisien heeft doen vervallen; iets dat men opregt mag betreuren, terwijl het te vreezen is, dat deze maatregel in den eerstkomenden oorlog wrange vruchten zal voortbrengen. Al wat als nieuweling in den oorlog optreedt, zal niet veel nuttigs uitgrigten, en wel het allermint in den werkkring des generalen stafs. Deszelfs officieren staan, daarenboven, bij de krijgsvorende troepen geenszins in hoog aanzien, zoodat de laatsten alle vertrouwen verliezen, als de zorg voor hunne leiding, hunne legering, enz., aan onervarene, jeugdige kweekelingen der militaire scholen, aan landmeters of aan salons-officieren wordt toevertrouwd; en daaruit kan gewis niets goeds voortspruiten. Een smartelijk berouw zal dan onvermijdelijk volgen, dat men aan bezuinigingszucht gehoor heeft gegeven, en dat men den generalen staf verminderd, of niet voltallig heeft gehouden; het berouw zou echter te laat komen. Deze leemte is in Anno *Dertien* bitter betreurd geworden.»

b) De *tweede vraag*, of de generalen staf, in tijd van vrede, ook doelmatig opgekweekt wordt, laat zich op eene beslissende wijze daarmede beantwoorden, dat men zich zijn' werkkring in den oorlog voor oogen stelt, en zijne werkzaam-

heden, in tijd van vrede, daarmede vergelijkt. Eene der gewichtigste en grootsche werkzaamheden van den generalen staf in tijd van oorlog, bestaat wel daarin, dat hij de operatieplannen ontwerpt, en bij de uitvoering de generaals met raad en daad bijstaat. Dit punt van overweging, willen wij niet verder aanroeren, maar de aandacht op een ander, niet minder gewichtig punt vestigen, bestaande in de noodzakelijkheid, om zich naauwkeurig bekend te maken met de tooneelen, waarop, vermoedelijkerwijze, de oorlog kan plaats hebben, en wel uit het oogpunt der communicatiën van allerlei aard, derzelve geschiktheid voor de gevechten van verschillenden vorm, en der statistiek. De officieren, welke eenen generaal omringen, moeten in dat opzigt een levend woordenboek zijn, waarin men slechts te bladeren heeft, om alles grondig te kennen. Indien dergelijk onderzoek dan nog moet gedaan worden, als men deszelfs resultaat benoodigd heeft, dan is het dikwerf te laat. Overigens is het van bijzonder veel gewigt, omtrent de sterkte en samenstelling der tegenpartij, naauwkeurig onderrigt te wezen; de generalen staf moet eindelijk in staat zijn, den troepen goede wegen en goede legerplaatsen en stellingen aan te wijzen en in het gevecht hunne taktische leiding te helpen bevorderen.»

« De vredes-werkzaamheden der Europesche groote generaalsstaven, worden, wel is waar, weinig of niet bekend, doch zullen wel bij allen op hetzelfde neêrkomen. De winterarbeid bepaalt zich gewoonlijk tot de eigentlijke bureaucratie, en gaat zijnen geregelden monotomen gang. De officieren komen in de morgen-uren bijeen, doorbladeren de jongste nieuwspapieren, maken daaruit, indien deze daartoe stoffe leveren, eenige notitiën op over vreemde leger-aangelegenheden; kouten over de staatkundige nieuwigheden van den dag, verhandelen de etappen-arbeid, lezen het een of ander krijgskundig werk, woelen in de landkaarten, vullen de nieuw aangelegde groote wegen en ijzerbanen in, enz., en daarmede wordt het middag. De namiddag is natuurlijk tot eigen studie bestemd en de avond aan het gezelschap en de gezellige verkeerung gewijd. In het voorjaar worden de verkenningen, in het vorige jaar gedaan, doorbladerd, en men vindt, dat ze weinig bouwstoffen opleveren voor de verkenningen die dit jaar zijn voorgeschreven; eenige jonge officieren worden ter onderzoeking van manoeuvreerterrain uitgezonden; anderen wonen de oefeningen der troepen, als toeschouwers bij, en dat zijn juist diegenen welke de behoeften gevoelen, om niet vreemd te worden in de praktische taktiek, iets dat men prijzen moet. Des zomers

worden eenige officieren gezonden om verkenningen te doen, verdedigings-stellingen op te zoeken, kolonnen-wegen te schetsen, de breedte en diepte van stroomen te meten, notitiën, verslagen en tabellen daarover op te maken, of stoffe tot het samenstellen van memoriën te verzamelen, welke dan des winters uitgewerkt en in de archieven bewaard worden, enz., enz. Eene der nuttigste werkzaamheden voor jonge officieren van den grooten generalen staf, zal bestaan in de verkenning van de communicatiën der nieuw aangelegde groote wegen, ten einde die in de bestaande kaarten te kunnen opnemen, en de andere met meer naauwkeurigheid na te gaan en op de oudere kaarten te rectificeren. In Frankrijk wordt veel voor dat alles gedaan, en toch bestaat aldaar geen volledige weg- of postkaart (1), hoeveel te minder dan in landen, alwaar deze gewichtige aangelegenheid — die, volkomen stelselmatig wil behartigd wezen — als eene bijzaak behandeld wordt.»

« Eenige gouvernementen laten hunne groote generalen staven, gedurende den zomer, zoogenaamde oefenings-reizen doen, waaraan ook de officieren der armee-staven deelnemen. Zulke maatregelen kan men beschouwen als de beste opkweekings-middelen te zijn voor den generalen staf in tijd van vrede. Pruisen heeft deze voortreffelijke inrigting aan den toenmaligen chef van den generalen staf, den generaal VON MÜFFLING, te danken; eene inrigting welke tot heden toe is behouden en voor andere Duitsche generalen staven, namelijk in Wurtemberg, met den besten uitslag is nagevolgd. Over het nut dezer oefenings-reizen, bij goede regeling en leiding, kan slechts ééne stem zijn. In den laatsten tijd hebben ook eenige chefs des generalen stafs van armee-korpsen, met hunne officieren, dergelijke reizen binnen het bereik hunner korpsen ondernomen, waaraan ook kundige officieren van alle wapens konden deel nemen. De Pruisische regering heeft, met hare gewone bereidwilligheid, door het toestaan van fondsen, dit oefeningsmiddel ondersteund en aangemoedigd, en daaraan mogen alle Duitsche bondsstaten een voorbeeld nemen, zooals zij het ook hier en daar reeds genomen hebben.»

« De generalen staf-officiëren worden al verder in het na-jaar, en nadat de oefenings-reizen geëindigd zijn, tot het maken der voorbereidingen voor de groote manoeuvres gebruikt, waarbij echter niet anders dan vredes-oefeningen ter sprake komen.»

(1) De nieuwe groote kaart van Frankrijk, schijnt de generaal von DECKER destijds onbekend geweest te zijn. Die kaart is door den generalen staf ontworpen.

« In weerwil van al deze bemoeijingen, blijft er nog veel te doen over, om den generalen staf het eigen land, in alle militaire betrekkingen, naauwkeurig te doen kennen. Dat die kennis zeer moeilijk te verwerven is, blijkt daaruit, dat men nog altijd op onbekende zaken stuit, wanneer er naar deze of gene notitiën gevraagd wordt. Het reizen in vreemde landen is voor den generalen staf een niet minder gewigtig middel van leering en oefening, en wel het eenige om grondige kennis op te doen van datgene, wat elders gedaan is of gedaan wordt. Ging dit niet met kosten gepaard, dan zou de regering ook meer gebruik van deze oefening laten maken.»

« De vredes-werkzaamheden der bij de armee ingedeelde generalen staf-officiëren, gelijken over het algemeen veel minder naar den werkkring, waartoe zij in den oorlog geroepen worden. De chefs derzelve beschouwen zich als het centrale punt der bureaux; zij contrasigneren de ontwerpen en orders, onderteekenen de marschroutes en fungeren gewoonlijk als eerste adjudanten bij de kommanderende generaals. Er bestaan echter ook uitzonderingen. De overige generalen staf-officiëren werken en expediëren in de bureaux, begeleiden de generaals op hunne inspectie-reizen, en brengen bij de manoeuvres aan de troepen de bevelen over.»

« Intusschen behoort het voortdurend aanvullen van de militaire statistiek der provinciën waarin hij gestationneerd is, tot de belangrijkste vredes-werkzaamheden van den armee-staf, en voor dezen allerbelangrijksten tak van stafkennis, geschiedt bijna overal zeer weinig.»

« Eene statistieke kaart moest aangelegd en steeds aangevuld worden bij elk provinciaal militair kommando, ten einde den generalen staf in die provincie met dezen arbeid te belasten. Zulke kaarten vindt men zeer zelden, en haar gemis heeft het gevolg, dat, als er ergens in dat gewest eene zamentrekking van troepen moet plaats hebben, een aantal officieren rondgezonden moet worden, om zelfs de haardsteden in de dorpen te tellen. Men onderzoekte slechts, welke moeilijkheden er ontstaan zijn door het gemis van locale statistieke berigten en notitiën, o. a. te Heilbronn, bij gelegenheid der voorbereiding tot het zamentrekken van het achtste bondslegerkorps. Hiervoor kon bij alle Deutsche generalen staven meer gedaan worden.»

« Bij de militaire staten, welke geen eigen oorlogs-depôt (depôt de la guerre) hebben, werkt de topographische partij met den grooten generalen staf te zamen, waarbij alsdan niet zelden een aanzienlijk getal officieren uit de linie, met hooge toelagen in geld, werkzaam zijn. Eenige dezer laat-

sten knoopen aan deze niet zeer moeilijke dienst, persoonlijke belangen, zoodat de aanvragen, om met dergelijke zendingen begunstigd te worden, *legio* zijn. Het zal niet ten onpasse wezen, hier op te merken, dat deze zaak dikwerf naauwkeurig onderzocht moest worden, daar er anders zeer veel misbruiken bij kunnen insluipen. Een officier die te lang achtereen bij zulke topographische werkzaamheden gehouden wordt, verliest eindelijk den lust en ook de geschiktheid voor zijne eigentlijke bestemming; reeds zijn er velen door bedorven.»

« c) De derde vraag, of de generalen staf ook steeds ten oorlog bereid is, is nu van zelve te beantwoorden.»

« De generalen staf wordt, bij het uitbreken van den oorlog, met vragen van allerlei aard bestormd: nu behoort hij over alles wat het vermoedelijk tooneel des oorlogs aangaat, zijn notitiën-schat te openen; de dag der rekenschap van zijnen vroegeren arbeid is aangebroken, en wel hem! als de laden van zijne schrijftafel niet alleen met geleerde stukken, maar vooral met bruikbare notitiën gevuld zijn. Stellige en duidelijk gestelde berigten heeft men dan noodig over alle communicatiën, over den aard en de hoedanigheden van rivieren en stroomen, over den toestand der vijandelijke vestingen, over de sterkte en de samenstelling der vijandelijke en ook der verbondene armeeën, over den toestand der wapenen, enz., en van wie anders kan men dusdanige berigten vorderen, dan van den generalen staf, tot wiens werkkring dat alles behoort, die er voor betaald geworden, en er voor verantwoordelijk is? Hier moet rekenschap gedaan worden van den zes-en-twintigjarigen vredes-arbeid en den interest uitgekeerd van het ongehoord groote kapitaal, dat de staat, zes-en-twintig jaren achtereen, voor dit kostbaar gedeelte heeft uitgegeven. Dat al de Deutsche generalen staven de hand op de borst leggen, en opregt de vraag beantwoorden, of zij voldoende rekenschap kunnen geven, en of de staat met hen zijne rekening niet buiten den waard gemaakt heeft.»

« Het jaar 1830 had voor het eerst, na langdurige rust, de vredesroest eens afgeworpen, en sedert dien tijd zijn er weder twaalf jaren heen gegaan. In dat tijdsbestek zijn ook vele zaken, behoorende tot de hierboven aangeduide categorie, weder ter sprake gekomen. De generalen staf is veelzijdig in de gelegenheid geweest, zich zelve te onderzoeken en zich af te vragen, of hij ook ten allen tijde bereid geweest is tot het geven van rekenschap; ja, of hij het thans is, of het na verloop van nog een twaalfstal jaren wezen zal? Deze vraag is door de gebeurtenissen van dien tijd nog oneindig gewigtiger geworden. Het antwoord is

niet overal bevredigend of voldoende uitgevallen. Er moesten hier en daar troepenverenigingen plaats hebben, en niemand was met de wegen bekend. Er moesten stroomen verdedigd en overgetrokken, of tot verdediging en overtocht voorbereid worden, en niemand kende de daartoe gunstige punten; beiden — let wel! — op eigen vaderlandschen bodem, hoeveel minder dus in het vijandelijke land! Men nam toevlugt tot den verkennings-arbeid en tot de memoriën van den generalen staf, doch men vond het wat bedenkelijk, de troepen, op goed geloof aan deze kostbare actenstukken, te doen marcheren, zonder voorloopige locale contrôle; ten opzichte der topographische bescheiden, stiet men aan alle zijden het hoofd. Dat waren onheilspellende voortekenen. Nu zijn er twaalf jaren verstreken, en men heeft redenen om te mogen gelooven, dat de ondervinding wijsheid moet gebaard hebben. Wat verzuimd was, is te verhelpen, immers de vrede is behouden; en het zal wel niet ongerijmd toeschijnen, zich voor te stellen, dat het niet nogmaals zes-en-twintig jaren zoo zal blijven, dewijl het toch wat al te bedroevend zoude zijn, wanneer de oude nalatigheid zich nogmaals herhaalde.»

«Hier komen wij nu op eene gewigtige nevenvraag. De werkzaamheden en oefeningen der linie-troepen zijn aan eene gestrengte contrôle onderworpen, zoodat b. v. het geval nimmer voorkomen kan, dat een kompagnies-kommandant zou kunnen verzuimen zijne recruten te oefenen. Maar wie controleert de werkzaamheden van den generalen staf? Naar onze wijze van zien, moesten de generalen staf-officieren, even als alle anderen, aan eene jaarlijksche inspectie onderworpen zijn. Ieder officier van den generalen staf zoude dan een dagboek moeten vertoonen, waardoor hij aantoonde, hoe hij zijnen tijd in het afgelopen jaar besteed had, wat hij in dat tijdsbestek voor den staat, voor deszelfs voorbereiding en de juiste kennis van het oorlogs-tooneel, en wat hij voor zijne eigene hoogere opleiding gedaan of nagelaten heeft. Wij zeggen met voordacht: wat hij «nagelaten» heeft, omdat al wat de generalen staf verzuimt of nalaat, veel strenger dan bij elk ander deel van het militaire ligchaam gestraft wordt. De inspectie-commissie zou alsdan den staat kunnen onderrigten, wat hij, bij uitbrekenden oorlog, van dat speciale wapen, 't welk hem jaarlijks zooveel geld kost, te verwachten heeft. Zulke inspectiën zouden een nieuw leven geven aan den generalen staf, en menige twijfel, menig bedenkelijk hoofdschudden en schouderophalen, zouden opgelost worden en ophouden; want er zijn nog altijd veel lieden, die het zich maar niet in het hoofd kunnen zetten, dat de ge-

neralen staf aan al de hier opgenoemde voorwaarden kan voldoen. De generalen staf moest in zijn eigenbelang een jaarlijksch onderzoek wenschen, omdat het leger met des te meer vertrouwen op hem zou zien, en dusdanig vertrouwen moet hij als uiterst gewigtig beschouwen.»

«Voor dat wij van den generalen staf afscheid nemen, moeten wij nog gewag maken van de kaarten. De kaarten zijn, in tijd van oorlog, voor den generalen staf, wat de munitionie voor de troepen is. Zij behooren alzoo tot zijne uitrusting, en moeten reeds in vreedestijd voor alle oorlogstheaters voorhanden en beschikbaar zijn. Die kaarten zijn echter zeer kostbare voorwerpen, juist omdat men met enkele exemplaren nog niet veel kan uitrigten, aangezien men voor elk armeekorps eenige exemplaren in voorraad moet hebben. Zij kunnen evenwel niet in tijd van vrede rondgedeeld worden, omdat het niet bekend is, op welk tooneel de oorlog zal gevoerd worden; doch dit sluit niet in, dat de armeekorpsen de kaarten van hunne eigene krijgstooneelen, in tijd van vrede, zouden moeten missen. Wordt aan een korps, bij uitbrekenden oorlog, eene andere bestemming gegeven, dan kunnen de alsnu te ontbeeren kaarten bij het militair gouvernement van het gewest worden gedeponereerd. Dat eene zoodanige inrigting slechts plaats kan vinden bij groote legers, die verscheidene korpsen te velde brengen, verstaat zich van zelve; doch het is evenwel nog twijfelachtig, of de groote militaire staten het hier bedoelde stelsel van voorbereiding wel volgen, welks doelmatigheid ieder onbevooroordeeld beschouwer zal toestemmen. Gewoonlijk toch wordt de voorraad van kaarten in dergelijke staten, bij het centrale bureau van den generalen staf opbewaard, in welk geval het leger er niets aan heeft.»

«Het nut dezer soort van voorbereiding, bestaat toch niet daarin alleen, dat men, bij uitbrekenden oorlog, niet eerst de benooidigde kaarten behoeft aan te schaffen (iets dat dikwerf zeer moeilijk is), maar veeleer daarin, dat de gemeenzaamheid met de kaarten meer onder de hoogere officieren der troepen in vreedestijd verbreid wordt, en dit is eene zaak die gewigtiger is, dan men, oppervlakkig oordeelende, zou denken. Alleen hij, die zich met het bestuderen van kaarten veel bezig houdt, zal zich dat onontbeerlijk vlugge lezen en nagaan derzelve eigen maken, en men moet de hoogere officieren in de gelegenheid stellen, deze kennis kosteloos te verkrijgen; aangezien de meesten te weinig vermogen bezitten, om zich eene verzameling van goede kaarten te verschaffen. Het verbruik der kaarten zal, het is waar, door zulk een maatregel grooter worden, doch het nut en

voordeel er door te verkrijgen, kan men niet duur genoeg betalen. Wanneer aan ieder' hooggeplaatsten officier, op eene officiële wijze, eene kaart van zijn krijgstooneel uitgereikt wordt, dan kan er ook officieel van hem gevergd worden, dat hij allernaauwkeurigst met dat tooneel bekend is. De beste kaarten zijn echter nog onvolkomen, terwijl de volkomenste, na eene reeks van jaren, het niet meer kunnen wezen, dewijl het terrein, door voortdurenden aanbouw, steeds verandert. Deze veranderingen op te sporen, na te gaan, en daarnaar de kaarten te rectificeren, om vervolgens daarvan mededeeling te doen aan de andere armeekorpsen, zou eene even nuttige als leerrijke bezigheid wezen voor den generalen staf in vreedestijd. Wij twijfelen, dat er bij alle legers, in dat opzigt, voor deze zaak gedaan wordt, wat er, onzes inziens, werkelijk voor gedaan kan worden. Zoo blijven dan de kaarten, zonder verdere verkenning of rectificatie, in het centrale bureau van den generalen staf, versperd, om in dien toestand uitgegeven te worden, als de oorlog dit vordert, en, in plaats van aan de bevelhebbers der troepen tot rigtige geleidsters te dienen, kunnen zij er somwijlen door op den dwaalweg gebragt worden. Bij de door ons voorgestelde inrigting, zou men vele ongelegenheden kunnen vermijden.»

« Met de postkaarten is het somwijlen veel beter gesteld dan met de militaire kaarten, en de wijze hoe dat betere verkregen wordt, kan men als een navolgenswaardig voorbeeld aanbevelen. Ieder hoofd-postbeambte laat van tijd tot tijd zijne postkaart aanvullen en rectificeren, voegt er omschrijvingen en notitiën bij, en brengt zijne ondergeschikte beambten er mede in kennis. Evenzoo moesten de hoofdveranderingen in de militaire kaarten, door den generalen staf officieel worden bekend gemaakt, en, zooals alle andere notabele veranderingen bij de legerinrigtingen, door rondgaande brieven medegedeeld worden; maar dan ook moest de generalen staf met die veranderingen bekend wezen, wat maar al te dikwerf — helaas! — het geval niet is. Men bedenke slechts, welke uitgestrekte reizen vele officieren, jaarlijks, op staatskosten moeten doen, en zou het dan niet doenlijk zijn, deze heeren te verplichten, alle veranderingen, welke zij op hunne reizen opmerken, op te teekenen, en langs den dienstweg bekend te maken. Hoeveel belangrijke stof tot rectificatie, omschrijving en aanvulling der kaarten van het eigene, en ook van het vreemde land, zou men door dit onkostbaar middel niet kunnen inzamelen. In staten, welke eene landwehr-inrigting bezitten, zou zulks — voor 't minst voor den eigen geboortegrond — nog gemakkelijker

en met nog meer vrucht kunnen geschieden, dewijl men slechts een bevel behoefde uit te vaardigen, dat al de kommanderende officieren der landwehr-bezirken, alle topographische veranderingen in hunne standplaatsen voorgevallen, moesten melden. Hier en daar wordt in dat opzigt wel iets gedaan, doch desniettemin blijven de meeste legers, om zoo te zeggen, vreemdeling in hun eigen land, en de generalen staven blijven het dikwerf insgelijks in zekere landstreken. Zeker is het, dat de resultaten der jaarlijksche verkenningen door de generalen staven, met aanzienlijke kosten uitgevoerd, niet dat nut stichten wat er uit getrokken kon worden, wanneer deze resultaten, bij wijze van uittreksel, ter kennis gebragt wierden van de hoogere troepenbevelhebbers. Zooals deze zaak thans meest overal bedreven wordt, vergaan deze vruchten van eenen kostbaren arbeid, dikwerf ongelezen, in de archieven.»

« De notitiën over vreemde legers en over hunne inrigtingen, zijn voorzeker even belangrijk als de kaarten. Er zal wel geen generalen staf bestaan, die niet in het bezit van dergelijke notitiën is, doch zij deelen in het lot der verkenningen. Zou men derhalve ook niet onder de nuttige bezigheden voor den generalen staf kunnen stellen, zulke notitiën te verzamelen, ze te rangschikken en bij rondgaande brieven aan het leger bekend te maken? De rigting welke wij hier hebben aangewezen voor de vredes-werkzaamheden van den generalen staf, is welligt nergens zoo gevolgd als zij hier gedacht en aangeduid is.»

« Dit leidt als van zelf op het « *Nachrichtenwezen* » (het inwinnen van berigten), waarin wij Duitschers ons altijd veel onhandiger en nalatiger getoond hebben dan onze Over-Rijnbuuren, zoodat wij vele zaken niet eerder te weten komen, dan nadat de nieuwspapieren het ons vertellen. Aan de grenzen heeft men wel iets meer voor deze zoo onontbeerlijke zaak gedaan; doch op verre na niet genoeg. Voortdurend hoort men nog de klagt opgaan: « De d...l mag weten hoe het toe-
« gaat; die kerels aan de overzijde weten alles wat bij ons
« omgaat, en van hen hooren wij niets.» Zulke klagten zijn in eigentlijken zin satyren op de vredes-werkzaamheden van den generalen staf.»

« Wèl dan het leger, welks generalen staf zich beroemen kan, een opregt ja! te mogen antwoorden op de vraag: ben ik ten strijde volkomen uitgerust?»

De bovenstaande uitweiding over den generalen staf, zal in uwe oogen voorzeker hare verontschuldiging vinden in de belangrijkheid van het onderwerp zelf, vooral omdat

het hier medegedeelde oordeel van VON DECKER, door zeer bevoegde scheidsregters, als het volledigste artikel van zijn vlugschrift beschouwd wordt. Gij zult ook met mij toestemen, dat het zeer veel stof ter toepassing oplevert en zeer veel licht verspreidt over de hoogstgewichtige vraag: « Waartoe dient de generalen staf in tijd van vrede, en waarom zooveel geld besteed aan een korps, welks diensten zoo weinig bekend worden? Immers ook hier te lande is dat korps heftig aangevochten geworden in de crisis der bezuinigingskoorts, welke het Nederlandsche leger zoo sterk heeft aangegrepen, en die nog niet geheel heeft uitgewoed. Meermalen heeft men de geheele slooping van den generalen staf verlangd. Het vertoog, dat ik u hier heb opgedischt, zal doen inzien, wat de generalen staf voor ons land kan wezen, als hij volkomen beantwoordt aan zijne bestemming. Er bestaat welligt geen land, dat zulk eene grondige studie vereischt dan het onze, en waar de generalen staf, met de militaire genie verbonden, zulke gewichtige diensten zoude kunnen bewijzen, wanneer het leger en de natie eenmaal geroepen wierden om het te verdedigen. Er is welligt geen oorlogstooneel te vinden, dat zoovele troepen-geleiders zou vorderen, dan het terrein voor, tusschen en achter onze waterliniën, en waar de locale kennis zoo krachtig op de verdediging werkt. Naar gelang nu de behoefte van die kennis groot is, daarnaar moet ook de gewichtige betrekking, welke de generalen staf en de militaire genie, bij eene werkelijke defensie innemen, naar waarde geschat worden. In hoeverre beiden daaraan beantwoorden, mogen die korpsen, bij vergelijking van hetgeen VON DECKER daarvan zegt, zelven verklaren. Wat er verzuimd of nagelaten is, zal niet zeer gemakkelijk aan te wijzen wezen, en wat er in dat opzigt gedaan kan worden, laat ik aan meer bevoegden ter beslissing over. Voor zoo verre ik mij gerechtigd beschouw, u mijn gevoelens kenbaar te maken, houde ik het er voor, dat gedurende den vrede, geen korps zoo vele gewichtige diensten aan den lande en aan het leger zoude kunnen bewijzen dan de generalen staf en de genie, indien zij slechts eenigermate in den geest van het hierboven voorgestelde werkzaam waren. Ook de waterstaat zou, bij de gewichtige diensten welke zij bewijst, vooral door het hooge wetenschappelijke en praktische standpunt, dat zijne leden hebben ingenomen, nog dienstbaar aan de defensie kunnen gemaakt worden, wanneer dat korps in officiële aanraking gesteld werd met de beide eerstgenoemde speciale legerkorpsen, vooral met betrekking tot de locale terrein-, en rivier- of waterkennis.

Er valt niet aan te twijfelen, dat er nog veel in dat opzigt bij ons te doen overblijft; maar bij de algemeene neiging en bij de merkbare sporen van *voortgang*, die men kan waarnemen, als men slechts waarnemen wil, is men ook tot de hoop gerechtigd, dat er nog meer zal gedaan worden. Moge deze brief eenig licht brengen in de schaduwzijden onzer eigene zaak, dan zou dit een lover te meer zijn in den krans, welken vele mijner landgenooten, der nagedachtenis van VON DECKER, meermalen aangeboden hebben. Mijne strenge censurs zullen dan toch moeten bekennen, dat deze brieven niet zoo geheel van alle belang ontbloot waren, al ware het maar slechts door de overname van vreemde geestproducten, terwijl de schrijver dezer brieven, zeer gaarne en met opregten zin, het eenzijdig oordeel vergeeft dat over de vruchten zijner opmerkingen geveld is, ja zelfs over het niet willen opmerken van de wenken, welke in de relazen van hetgeen hij gezien heeft, lagen opgesloten:

« C'est un petit exploit que j'ose vous prier
« De m'accorder l'honneur de vous signifier. »

In hetgeen v. D. over de noodzakelijkheid der kennis van vreemde leger-inrigtingen zegt, ligt eene regtvaardiging opgesloten mijner bemoeijingen in deze, en wegens dergelijke opstellen, in vroegere jaargangen van dit tijdschrift door mij geleverd, iets waarover de *Allgemeine Militär-Zeitung* — het meest verspreidde en hoogstgeschatte Duitsche militaire orgaan — in zijn nummer van den 1sten Februarij 11., mij zeer vleijend regt doet wedervaren.

Het doet mij in zekeren zin leed, dat ik de nog zeer lijvige rest van mijne notitiën, nopens mijne Rijnreise in 1842, in twee brieven zal moeten zamenvatten. Hoe het ook zij, het geheel zal voor 't minst hebben doen blijken, de nuttige zijde van het reizen der officieren in vreemde landen, wanneer zij zulke togten ondernemen, met den ernstigen wil, om eenige menschen- en zaakkennis op te doen.

I E T S

OVER

DE SCHUTTERIJ.

(Ingezonden.)

Overeenkomstig de voorschriften der Grondwet, der thans in werking zijnde, en ook der nieuw voorgedragen Wet, heeft de schutterij een tweeledig doel: — Vooreerst, het behoud der inwendige rust; in de tweede plaats, het helpen bestrijden van den vijand.

Nu is het onbetwistbaar, dat de nieuw voorgedragen wet op de schutterijen vele verbeteringen bevat; maar, of men er in geslaagd zij, voorschriften te stellen, die van de schutterij eene, voor de verdediging des lands, waarlijk nuttige, dat is eene steeds onmiddellijk bruikbare, strijdkracht kunnen maken, komt mij twijfelachtig voor. — Dat zij immer, op eene geheel doelmatige wijze, tot het behoud der inwendige rust binnen de gemeente zelve, waar de leden er van te huis behooren, zouden kunnen dienstbaar gemaakt worden, dit voele ik mij geneigd geheel te ontkennen.

Het slot der eerste alinea van art. 211 der Grondwet is dan ook niet veel meer dan een vrome wensch. Men moge beweren, dat de schutterijen van ouds tot bewaring van rust in de steden met vrucht hebben medegewerkt; thans, door eene geheel gewijzigde inrigting van alle maatschappelijke betrekkingen, kunnen voorbeelden van vroegeren tijd weinig kracht van bewijs hebben. Het bestaan van een meer afgeteekend burgerschap: men stelde er prijs op zich burger en schutter eener stad te mogen noemen; van gilden, van veelvermogende stedelijke besturen, de levendige gemeentegeroep, mogen, in tijd van oproer, de schutterij tot een kernachtig middel ter handhaving van orde en wet gemaakt hebben: in den tegenwoordigen tijd is er vrees, dat de schoonste bepalingen onvermogen zullen zijn, om van de schutterij iets anders te maken dan een dood ligchaam; een troep met weêrzin gewapende kleer- en schoenmakers, kappers en tappers, onder bevel van advocaten en procureurs, maar geen soldaten, zoo lang geen dreigend gevaar den ingezetenen opwekt om zijne vrijheid en onafhankelijkheid te verdedigen. De Hollander is wars van alle nuttelooze tijdrooving en geldverspilling; maar heeft het vaderland hem noodig, lijf en goed heeft hij voor hetzelfde veil. Het jaar 1850 heeft zulks genoeg bewezen. Verlangt men dus te gelegener tijd den magtigen arm des volks, men verlamme dien niet door doellooze inspanning,

Ik beweere, dat de schutterij als landweer op eene uitmuntende wijze is dienstbaar te maken tot bestrijding van binnen- en buitenlandsche vijanden, maar, als werktuig van inwendige politie, geenerlei waarde heeft.

Eene ondervinding van omstreeks 18 jaren, als officier bij eene dienstdoende, alsmede bij een bataillon mobiele schutterij, opgedaan, geeft mij de vrijmoedigheid een oordeel uit te spreken, dat zonder eenig nader betoog misschien ligtvaardig zoude kunnen heeten.

Met opzigt tot het behoud der inwendige rust, doen zich twee gevallen voor: *Brand* en *Oproer*.

Wat geschiedt er in geval van *brand*? Eenige ijverige officieren, onder-officieren en manschappen, snellen op het eerste geklep naar den brand; of zij moeten zich vooraf naar de ge-

wone loopplaats begeven, 't geen echter, uithoofde van het tijdverlies, op sommige plaatsen is afgeschaft. Bij den brand neemt de oudste aanwezige officier het bevel op zich en verdeelt de officieren en manschappen, zoo goed hij kan, om de toegangen af te zetten en de slangen der spuiten vrij te houden. Het troepje echter niet uit eene behoorlijk geformeerde compagnie of zelfs peloton bestaande, ontmoeten officieren en onder-officieren veelal vreemde gezigten, die aan hunne orders naar welgevallen voldoen, of niet; worden zij gesteld op een post van waar zij goed den brand kunnen zien, dan blijven zij staan; zoo niet, dan verdwijnen zij onder de volkshoopen en loopen naar de kroeg; het is al mooi, zoo eenige officieren, weinig gehard tegen de nachtelijke koude en de natte voeten, niet in een nabijgelegen koffijhuis hun hoofdkwartier vestigen, en onder een glaasje ponsch, het einde van den brand afwachten. Zijn de officieren ijverige menschen, maar die nooit gediend hebben, tien tegen één, dat zij weten wat en hoe te bevelen, en hoe zich te doen gehoorzamen; zij vinden het dan al gaauw veel gemakkelijker, om zelf maar post te houden, den toevloed van nieuwsgierigen zoo goed mogelijk af te weren en hun best te doen dat de slangen niet vertrappt worden. De brand is eindelijk gebluscht; nu ontstaat de vraag: Zal men geen appel houden? — Appel houden? waarover? Daar zijn er geen tien meer. Die ongelukkige tien, die eerlijker of dommer dan anderen, op hun post zijn gebleven, worden dan bijeengetrokken en genomen, om nog tot nader order op de laatste spuit te blijven passen, wel zwerende, dat zij een ander tijd niet nuchteren genoeg zijn zullen om zich zoo te laten vangen.

Men moge mij hier van overdrijving beschuldigen: ieder die zelf ooit bij het brandpiket eener schutterij gestaan heeft, zal, hoop ik, wel willen toegeven, dat zoo het overal niet zoo erg toegaat, het tafereel over 't algemeen niet onjuist geteekend is; in een tegengesteld geval neem ik mijn hoed eerbiedig af voor die stedelijke schutterij, bij welke de zaak zich altijd beter redt.

Maar nu het geval van *Oproer*. — Wat zal dan de schutterij? Ik antwoord: even als in 1850 te Brussel, zullen de goedgezinde leden derzelve, zoodra zij zich in uniform op straat vertoonen, om zich naar de loopplaats te begeven, door het volk aangevallen, mishandeld, ontwapend worden. De schutterij is dan vernietigd vóór zij verzameld is; of zij trekt eene lijn met de oproerlingen, en dan moge het haar gelukken eenige bijzondere eigendommen voor vernieling te behoeden, zij staat dan tevens gewapend over tegen de gestelde magten, gelijk ook in 1850 de nationale garde te Parijs.

Het onderwerp uit deze oogpunten beschouwende, dan vrage ik, of van eene schutterij, meer of min ingerigt gelijk de tegenwoordige, op den duur waarlijk inwendige diensten binnen de eigen gemeenten kunnen verwacht worden, geëvenredigd

aan de groote kosten en den ongemeenen last die daaraan voor de ingezetenen verbonden zijn? Men vleit zich, geloof ik, dezelve meer aan het doel der gewone handhaving van rust te zullen doen beantwoorden, door hij voorkeur, de hoogere standen der maatschappij voor de actieve dienst op te roepen. Ik vrees al wederom dat de uitkomst hier falen zal. Men neme van uit die meer gegoedde standen het vereischt getal officieren en onder-officieren, en dan zal men zich van zelf genoodzaakt zien tot de mindere standen af te dalen, zoo men althans de korpsen op eene betamelijke sterkte wil houden. Bij de compagnie, na den terugkeer uit Noord-Brabant onder mijne bevelen gesteld, en op een effectief van 114 man geboekt, waren er 108 die, op een certificaat van onvermogen, op stadskosten gekleed werden, en ik zoude er ook geen hebben weten aan te wijzen, van wien ik met overtuiging zeggen kon, dat de eigen aanschaffing van kleeding niet zeer bezwarend voor hem zoude geweest zijn. Ook kan men niet veronderstellen dat van stadswege ligtvaardig bewijzen van onvermogen zullen zijn uitgereikt, dewijl dit voor de stedelijke kas zeer onereus moest worden.

Nog een ander onoverkoomlijk gebrek is, dunkt mij, de onmogelijkheid om geheel bruikbare officieren, onder-officieren en soldaten te vormen, door eene zoo afgebroken oefening in den wapenhandel, als eene veertiendaagsche exercitie van twee of drie uren. De theoretische oefeningen, hoe ijverig ook gehouden, zijn mij toegeschenen van weinig praktisch nut te blijven voor menschen, die niet dagelijks het geleerde in toepassing kunnen brengen. Mij zijn officieren voorgekomen, die aan de theorie-tafel het reglement perfect kenden, maar op het terrein geheel uit het veld geslagen waren, en moesten achterstaan voor de zoodanigen die het alleen op de influisteringen van eenig oud gediend sergeant uit hun peloton lieten aankomen, zonder nogtans van al dat links en rechts loopen een helder begrip te kunnen krijgen of den waren toon van kommando te kunnen vatten; ook al een ding uitsluitend van oefening en gewoonte. Mij dunkt, ik draag hier niets voor, dan vrij algemeen bekende en toegegeven daadzaken.

Hoezeer er nog velerlei gelijksoortige bedenkingen in 't midden te brengen zijn, het gezegde schijnt genoeg, om eene ernstige overweging uit te lokken, alvorens men door de uitvaardiging eener nieuwe wet, op gelijke beginselen als de oude, zulk een doelloos en voor den burger waarlijk zeer bezwarend en lastig soldaatje spelen, als de veertiendaagsche wapenoefeningen zijn, bestendige. Doelloos, dat hebben wij reeds aangetoond; bezwarend, 't zij dan om de betrekkelijke kostbaarheid der uniform, 't zij om het herhaald gemis van een halven dag arbeidsloon voor den werkman; lastig, dat spreekt van zelf (1).

(1) Zie de noot achteraan.

Beschouwen wij nu eens het doen optreden der schutterij tegen den vijand. — Is het mogelijk, dat iemand bewere, dat de schutterij, zoo als zij thans is ingerigt en dan ook grootendeels wel ingerigt zoude blijven, daartoe op staanden voet bruikbaar zij? met op zoodanige wijs zamengestelde kaders? zoo slecht gecoefd? zoo gekleed? zoo gewapend? — Immers neen! Wat dan? Wij hebben het in 1850 gezien; eerst moesten, uit de bestaande bataillons, de manschappen getrokken worden, bij de wet in de eerste plaats tot de dienst buiten de gemeente verplicht; toen moesten deze in kompagnien ingedeeld, van ledige ransels voorzien worden; daar trokken zij toen heen, slecht gewapend, slecht gekleed, slecht gekommandeerd. — Wat ware er van teregt gekomen, indien de brave *Chassé* Antwerpen niet gebombardeerd had? En de rest bleef, door het uittrekken van een gedeelte der kaders en manschappen, geheel gedesorganiseerd achter. Was het niet zoo?

Van de stedelijke schutterijen spreek ik; want de plattelands- of rustende schutterijen die waren geheel te scheppen; ten aanzien van die was men op niets bijna voorbereid.

Maar wat wilt gij dan? zal men mij tegenwerpen. Zie hier wat ik wilde:

1°. *Voor de inwendige rust en orde.*

Een korps bezoldigde stadssoldaten, municipale gardes, rustbewaarders, tezamen gesteld uit gegageerde militairen, onder het bevel van gepensioneerde officieren van het leger, namelijk van dezulken, die, hoezeer niet meer geschikt voor de actieve dienst bij het leger en voor de vermoeijenissen van marschen en kampen, echter nog krachtvol genoeg zijn, om hunne verkregen ondervinding nuttig aan te wenden. Door zoodanig korps zoude de dienst der schutterij, bij brand en oproer, met veel meer eenheid en kracht gedaan en tevens de gewone dienst der nachtwachts misschien kunnen vervangen worden. Door regelmatige militaire patrouilles en kleine wachtposten, in de verschillende wijken der stad, zoude voor de veiligheid der ingezetenen, dunkt mij, vrij wat beter gezorgd zijn, dan door het geraas van klep of ratel. In de veronderstelling dat de manschappen van zulke korpsen, reeds van den lande pensioen of gagement trokken, zoude eene kleine toelage van stadswege voldoende zijn, om de dienst daarbij zeer gezocht te maken. De kosten van kleeding en onderhoud zouden, in den regel, vooral bij de afschaffing der actieve schutterij en nachtwacht tevens, zoo als die thans zijn, niet veel hooger kunnen te staan komen, dan de som die tegenwoordig voor beide die voorwerpen uit de stedelijke kassen verstrekt wordt. Althans zoude men, indien de zaak met overleg geschiedde, waarschijnlijk voor eene gelijke som beter gediend kunnen zijn; — eene kompagnie vaste stadssoldaten zoude, naar ik denke, wel zoo nut-

lig bevonden worden als een geheel bataillon hedendaagsche schutterij. In Amsterdam diende men, behalve voetvolk, voorzeker ook geschut en ruiters te bezitten; maar *schutterij* te paard: eilieve! wat zoude men daarmede uitrigten.

2°. *Het bestrijden van den vijand.*

Wie zal staande houden, dat daarvoor de Nederlander, in welk kleeed dan ook gestoken, niet uitmuntend geschikt is? Wij zeiden boven, dat hij wars is van nuttelooze tijd- en geldbesteding; wij voegen er nog bij, van onnoodige krachtinspanning; maar daarentegen, als het er op aankomt, behoeft hij voor geen ander volk in dapperheid, waakzaamheid, volharding en ondergeschiktheid onder te doen. Maar hij moet niet alleen goed aangevoerd, doch ook buiten zijnen gewonen kring gebragt worden. Toen in November 1815, de heer *Falck* met zijne kompagnie de Muiderpoort bezetten zoude, omdat er vrees bestond voor een aanval van *Molitor*, was hij tegen vier ure pas met zijne manschappen ter bestemder plaats aangeland, of zij vroegen allen permissie om te mogen gaan eten; geene voorstellingen van het dreigend gevaar der stad, of van de onbestaanbaarheid van zoo iets met eene goede krijgstuicht, mogten baten: de heer *Falck* zag zich genoodzaakt toe te geven, onder voorwaarde dat zij over een uur weder allen onder de wapens present zouden zijn. Zij hielden dan ook woord; maar toch, de kapitein, de luitenant en misschien een enkel onder-officier of minder hongereg schutter, bleven alleen over, om, juist bij het vallen van den avond, het toen gewigtigste punt der hoofdstad te bewaken. Ik heb het uit 's mans eigen mond. Daarentegen, van het oogenblik af dat de schutterijen zich in 1850, in garnizoen of bij het leger bevonden, geloof ik dat haar goede wil, haar besef van 't gevaar 't welk de onafhankelijkheid des vaderlands dreigde, alleen heeft mogelijk gemaakt het goed verrigten van de zeer zware en moeilijke dienst, die, in den eersten beginne, soms van hen gevergd werd, onder toen nog zeer onbedreven officieren en een zeer slecht zamengesteld kader van onder-officieren en korporaals. Wil men van den gevestigden burger in het gewaad der schutterij dienst verwachten, men verwijdere hem terstond bij de indienst stelling, uit de plaats zijner inwozing en stelle hem dadelijk onder krijgstuicht.

Ik wenschte dus, dat men er zich hoofdzakelijk aan liet gelegen liggen, de schutterij, als juist de bevolking in haren volwassen mannelijken leeftijd bevattende, voortaan, immer gereed te houden tot spoedige versterking in tijd van oorlog; haar daarentegen in tijd van vrede latende rusten.

Men vergunne mij nu, ter nadere toelichting en ontwikkeling van mijne denkbeelden hieromtrent, het geval eens te nemen van dreigend oorlogsgevaar.

Wij veronderstellen dat het materieel overal in goeden staat is en in genoegzamen voorraad voorhanden, dat de vestingen behoorlijk onderhouden, de vloot goed uitgerust, de magazijnen en tuighuizen niet ledig bevonden worden, in dier voege dat de wapening der opgeroepen dienstplichtigen, zonder vertraging kunne plaats hebben.

Dienstplichtig, dunkt mij, behoorde ieder te zijn, van het 18^e tot het 50^e jaar. In den regel is een gezond man, tusschen die beide uitersten, doorgaans bij ons te lande sterk genoeg tot het doorstaan der vermoeijenissen van de krijgsdienst.

Bij het door eenige leden der Staten-Generaal ingediende voorstel tot herziening der Grondwet, wordt het 20^e jaar genoemd voor de eerste indienststelling; het komt ook mij allernuttigst voor, in gewone tijden de jonge lieden niet voor het 20^e jaar van hun ambacht te halen; maar daarom de jongelingen van 18 en 19 jaren geheel vrij te stellen, is noch noodig, noch wenschelijk; men kan ze immers bij de intrede van het 19^e jaar, aan de opschrijving onderwerpen, maar ze niet voor het einde van het 20^e jaar voor de werkelijke dienst, in vreedstijd oproepen? In oorlogstijd zoude men anders een aanzienlijk deel der strijdbare bevolking missen; want dat men van jonge mannen van dien leeftijd zeer goed partij kan trekken, heeft de ervaring van 1850 en ook reeds van vroeger, getoond. Ook met opzigt tot den lateren leeftijd, weet men uit den Tiendaagschen veldtogt voorbeelden aan te wijzen van vrijwilligers die reeds 60 jaren telden; terwijl toch ook de ondervinding van alle tijden leert, dat vele militairen van professie tot veel hoogerem ouderdom, dan 50 jaren, bruikbare soldaten kunnen zijn.

De statistiek moet leeren op hoeveel hoofden men voor de verdediging des lands zoude kunnen rekenen, wanneer men alzoo het strijdbare tijdperk tusschen de 18 en 50 jaren stelt. Van het alzoo te verkrijgen getal (want het algemeen volksgevoelen zal daartoe, vroeg of laat, van zelf dwingen) trekke men eerst af de bewoners der zeedorpen en kusten, welke uit den aard der zaak even geschikt zijn voor de vloot, als ongeschikt voor de landdienst. Wat kwamen toch onze goede Scheveningers in de Noord-Brabandsche zand-zeeën doen? Voorts nog het voor de aanvulling der kavallerie en artillerie bruikbare of reeds daarbij dienende gedeelte; wij kunnen hier toch alleen op het oog hebben het hoofdwapen van het leger, de infanterie; als welke de langdurige oefening en voorbereiding niet behoeft der andere wapens; maar daarentegen door hare getalsterkte de eigentlijke magt eens legers uitmaakt.

Men houdt dan over:

In de eerste plaats: de jonge mannen van 18 tot 25 jaar, voor de zoogenaamde militie of het staande leger.

In de tweede plaats: de weerbare manschappen van 25 tot 35 jaren, voor een eersten ban der schutterij.

In de derde plaats: de manschap van 35 tot 50 jaren, voor een tweeden ban der schutterij.

Ik stel voor den eersten ban tien, voor den tweeden vijftien jaren, dewijl men op de meerdere sterfte of ziekelijkheid in lateren leeftijd rekenen moet, indien men de getalsterkte van de beide bans eenigermate gelijk wil maken.

Als een billijke regel zoude, naar ik vermeen, gesteld dienen te worden, dat ieder die het 25^e of 35^e jaar bereikt zoude hebben, van regtswege uit de militia naar den 1° Ban der schutterij, of van dezen naar den 2° Ban behoorde over te gaan. Behalve dat door het langer in dienst houden der miliciens bij het staande leger, de schutterij uit haar verband wordt gerukt, pleegt men ook zeker onrecht jegens de werkelijk dienende miliciens, in vergelijking met diegenen van gelijken ouderdom, die, bij de schutterij staande, op hetzelfde tijdstip zich welligt tot veel minder zware dienst verplicht zien.

Aangenomen dat men de waarschijnlijkste getalsterkte van iederen ban kent, dan heeft men slechts de onderscheiden categorien van dienstplichtigen, opvolgenderwijs, naar gelang der behoefte, op te roepen en het aantal bataillons te bepalen dat daaruit kan zamengesteld worden, hetzij dan dat men deze aan de uit militia geformeerde regimenten toevoege, of iederen ban in afzonderlijke regimenten verdeele. Het eerste zoude mij verkieslijk voorkomen: ik zal later zeggen waarom? — Maar welke bepaling men daaromtrent ook make, het zal noodig zijn in ieder district (waarin ik het er voor houde, dat elke provincie, tot het gewilde einde, verdeeld diende te zijn) een depôt te vestigen, als *point de ralliement* voor al de bataillons schutterij door ieder district te leveren. Men is uit den aard der zaak verplicht bij een klein leger in vreedstijd een betrekkelijk groot aantal officieren en onder-officieren te houden, ten einde, in geval van oorlog, niet ontbloot te zijn van middelen tot het behoorlijk enregimenteren der te wapen snellende manschap. Er zal dus altijd een vrij aanmerkelijk getal officieren en onder-officieren voor de actieve dienst bij de korpsen op den voet van vrede, min of meer overbodig zijn, en deze dacht ik dus, dat bij de door mij bedoelde depôts een' nuttigen werkkring zouden kunnen vinden. Met hunne non-activiteitsbezoldiging zouden zij eene toelage uit de gemeente-kassen kunnen bekomen. Hunne dienst zoude bestaan:

I. In de zorg voor de magazijnen van wapening en uitrusting, die reeds nu overal waar actieve schutterijen zijn, worden aangetroffen, doch die belangrijker zouden zijn, door het niet meer in bewaring geven der wapenrustingen aan de leden der schutterij. Dit zoude nog het voordeel aanbieden, dat in tijd van gevaar die wapenrustingen allen in goeden staat zouden zijn,

ten einde, wanneer de schutterij te veld gebragt werd, niet, even als in 1850, de geweren versleten, gebrekkig en dikwijls onbruikbaar zouden bevonden worden; een natuurlijk gevolg van het toevertrouwen derzelve aan een aantal burgers die er geene kennis van, of er geen zorg voor hebben.

II. Zouden diezelfde officieren en onder-officieren belast zijn met de instructie der jaarlijksche ligtingen. Telken jare toch behoorde de manschap, die dienstplichtig wordt, opgeroepen te worden tot het aanleeren der soldaten-school; zij die als miliciens in werkelijke dienst gestaan hadden, zouden terstond bewijzen kunnen afleggen van hunne verkregene vaardigheid; zij die voor eigen rekening wilden leeren, zouden vergunning daartoe kunnen erlangen, op voorwaarde van na verloop van zekeren tijd, insgelijks proeven te kunnen geven dat zij de school kenden, en zulks zonder aanzien van persoon; want ieder burger van den staat, rijk of arm, behoort, des gevorderd, het geweer op den vijand te kunnen aanleggen. De overigen zouden gehouden zijn een tijd lang dagelijks op te komen. Uit het magazijn van uitrusting zouden hun geweren, kapotjassen en politiemutsen verstrekt worden, en zij zouden gedurende den tijd der exercitie, en ook met opzigt tot hunne afwezigheid van het appel, onder de militaire tucht moeten gesteld worden. Niet onbillijk daarentegen ware het, hun, uit de gemeente- of landskas, voor iederen dag tegenwoordigheid onder de wapens, soldij te betalen, ter vergoeding van het verlies wegens verzuimden arbeid door het meerendeel te lijden.

De manschappen de exercitie genoeg kennende, zoude men hun schriftelijk opgeven tot welke compagnie van ieder bataillon zij geacht werden te behooren en ze naar huis zenden.

Door hierin zonder verschooning te werk te gaan, zoo wel in de steden als ten platte lande, zoude men de zekerheid hebben, dat alle weerbare mannen boven de 25 jaren, althans genoeg in de soldaten-school geoefend waren, om, eenmaal in dienst gesteld, spoedig tot meer bruikbare soldaten te kunnen gevormd worden, dan van de tegenwoordige schutterij-exercities te verwachten is, terwijl het er dan toch ook in de eerste oogenblikken meestal meer op aankomt, spoedig de massa's bijeen te trekken, om daarmede ontzag te kunnen inboezemen, dan wel juist dat ieder individu het hoogste punt van instructie bereikt hebbe.

Wij hebben de ondervinding van het hier voorgestelde min of meer vóór ons. Na den terugkeer der mobiele schutterijen uit Noord-Brabant, in 1834, werd hunne formatie behouden; de kaders werden op 't papier aangevuld, alle mutaties werden aangeteekend en telken jare werd de nieuwe ligting tegen 25 cents daags soldij, onderwezen en geoefend; nadat de manschap door het schieten naar de schijf, bewezen had de zaak te kennen, werd zij naar huis gezonden, van alle dienst bij

de stedelijke schutterij ontheven, maar onder gehoudenheid om bij eerste oproeping te verschijnen. De nieuw aangestelde officieren leerden insgelijks de handgrepen en de theorie, en men had dus maar een bevel uit te vaardigen, om in 24 uren tijds het geheele bataillon compleet en marschvaardig te zien. Dit heeft eenige jaren zoo geduurd; waarom heeft men dit maar niet volgehouden? Wij wenschen niets anders dan wat toen plaats greep.

Wij veronderstellen dan, dat al de weerbare manschap des lands, tusschen 25 en 50 jaren, gereed staat om in dienst gesteld te worden bij de schutterij; hoe komen wij nu aan goede officieren en onder-officieren?

Officieren. — Ieder op non-activiteit of pensioen gesteld officier van het leger, zoude bij zijn treden uit de werkelijke dienst, te gelijk eene designatie moeten erlangen voor een der bataillons schutterij, liefst in de nabuurschap der door ieder verkozen woonplaats. Hij is in vreedstijd tot niets gehouden, maar in oorlogstijd treedt hij op, gezamenlijk met de uit de schutterij zelve getrokken officieren, om tot de daadwerkelijke organisatie en vorming der verschillende kompagnien en bataillons mede te werken. Men zoude de schutterij moeilijk kunnen, maar behoeft ze ook niet bij uitsluiting te stellen onder de bevelen van officieren van het leger; een zeker getal in ieder bataillon is voldoende. De ondervinding heeft, dunkt mij, genoeg bewezen, dat uit de meer beschaafde standen der maatschappij, zeer bruikbare officieren kunnen gevonden worden, althans voor de gewone dienst der infanterie; de kennis der reglementen is eene zaak van geheugen, de toepassing daarvan eene zaak van het gezond verstand; onder de leiding en op het voorbeeld van met hen dienende ervaren officieren van het leger, bestaat er dus hoop, ze binnen weinige weken in staat te zien, om met tamelijk goeden uitslag, het hoofdzakelijke van de dienst te kunnen verrigten. Zulk een officier der schutterij moge dan nog niet weten, hoeveel knopen er aan eene slobkous behooren te zitten, maar bij eene veldontdekking zal hij zeer goed weten, welke maatregelen hij te nemen hebbe, om zich van de al of niet tegenwoordigheid des vijands te verzekeren en omtrent diens positie en sterkte eenige kondschap in te winnen; hij zal misschien nog niet altijd precies kunnen zeggen, op hoeveel passen afstand de tamboers achter de lijn van bataille staan moeten, maar als hij een dorp bezetten moet, zal hij spoedig de toegangen daarvan kennen, en zijne posten zóó plaatsen, dat hij voor geen overval behoeft beducht te zijn. Ook dit, dunkt mij, heeft de ondervinding van 1850 bewezen.

Uit de meer gegoedde en beschaafde jonge lieden, die bij de ligting van ieder jaar mogten worden aangetroffen, wenschte

ik dus het noodige getal officieren aangewezen te zien. Zij zouden bij de kompagnien ingedeeld worden; de bij de verschillende depôts geplaatste officieren, zouden met hunne voorloopige instructie kunnen worden belast, en zij overigens alleen gehouden zijn om bij dreigend oorlogsgevaar, zich naar hunne korpsen te begeven. Men zou aan zoodanige officieren kunnen toestaan, des verkiezende en voor eigen rekening, ook in tijd van rust, de uniform van het wapen en de distinctive teekenen van hunnen rang te dragen. Van vooruitzigt op bevordering behoeven zij ook niet uitgesloten te worden; als 2de luitenant in dienst getreden, zoude men ze gaande weg tot den rang van kapitein kunnen laten opklimmen. Daarentegen zoude men de hoofd-officieren alleen uit het leger moeten vinden: voor de geheele leiding, de verdere oefening, enz. van een bataillon, is de ervaring van al te groot belang, om 't gemis hiervan in officieren, uit de burgerij getrokken, over 't hoofd te mogen doen zien. Slechts enkele bataillons-chefs der schutterij, mogen zich, dunkt mij, met het zelfgevoel streelen, in of na 1850 geheel in staat geweest of geworden te zijn, aan hunne roeping op dat standpunt te voldoen. Ik spreek van dezulken, die niet in vroegere jaren als officier bij het leger hadden gestaan, en die dus beschouwd konden worden als beslagen ten ijs te zijn gekomen.

Onder-officieren. De onder-officieren zal men in tijd van nood insgelijks voor een groot gedeelte moeten vinden uit het leger. Het formeren van goede kaders uit de schutterij, op de wijze zooals die thans zamengesteld en geoefend wordt, schijnt geheel ondoenlijk. Dit toch is iets waar toe tijd noodig is. Daarom zeide ik hierboven, dat het opvolgelijk toevoegen der bataillons schutterij, aan de regimenten der militie, mij voorkwam verkieslijk te zijn, boven eene afzonderlijke organisatie der bans schutterij in regimenten. Ik verbeeld mij namelijk, dat, wanneer men in vreedstijd zich op het vormen van onder-officieren en korporaals bij het leger heeft toegelegd, door het detacheren of overplaatsen van de meest bekwamen daarvan, bij de in dienst komende bataillons schutterij, onder dezelfde regiments-kommandanten, er welligt meer eenheid en ensemble te verwachten is, en zij des noods ook gemakkelijker, bij het afdanken der schutterij, bij hunne oorspronkelijke kompagnien kunnen terugkeeren, dan wanneer zij geheel daarvan verwijderd, in het geval kwamen van, als 't ware, bij een ander wapen te zijn overgegaan; terwijl ook de overplaatsing dan door de regiments-kommandanten geschiedende, eene zaak van inwendig beheer blijft, zonder de altijd tijdwegnemende tusschenkomst der hoogere chefs of van het Departement van Oorlog; het gevaar nog niet medegerekend, 't welk er in ligt, dat de regiments-chefs, minder belang bij de zaak hebbende, er niet op zouden toezien, dat de bataillons- en kompagnies-

kommandanten niet de zwakste en minst ervaren onder-officieren voor de schutterijen aanwezig, juist wanneer het er zoo veel op aankomt deze laatsten terstond onder bekwame leiding te brengen. Intusschen beken ik gaarne, dat ik hier hoofdzakelijk het oog heb op het middel, om terstond nut te hebben van de schutterij, en er bij deskundigen geene redenen kunnen bestaan, om liefst de militie en schutterij ieder geheel afzonderlijk te houden.

Nog een onderwerp is er, waarop ik de aandacht meen te mogen vestigen. Het is de uniform.

Wanneer wij ons niet bedriegen, dan zou het wenschelijk zijn, de kleeding van de militie en der schutterij, zooveel mogelijk gelijkvormig te maken, en slechts het verschil door een klein in het oogvallend onderscheidingsteeken aan te duiden, bij voorbeeld, door eene pompon van eene andere kleur. Niet alleen zou dan aanvankelijk de kleeding der manschap van de schutterij, bij indienststelling, zonder verwijl uit de magazijnen van oorlog kunnen verstrekt worden, maar men zoude ook die soort van rivaliteit wegnemen, die dikwijls door het verschil van kostuum wordt gevoed. Ook dit hebben wij in 1850 gelegenheid gehad op te merken. Wij kregen van die oude, ligt grijze kapotten, die ons bataillon het aanzien gaven van een troep molenaars, en het bijna tot een voorwerp van bespottung maakte voor de fraaijer gekleedde armee. Eerst later, toen die jassen zwart geverwd waren, met uitmonstering en blanke knopen voorzien, kregen wij den schijn van waarlijk soldaten te zijn. De hoedjesvol (platteland-schutterij) is men altijd blijven bespotten, hoe wezenlijk de diensten ook waren die zij bewezen, en hoe goed ze ook geoefend waren.

Zóó, of ten naastenbij zoo zamengesteld, zoo geoefend, zoo aangevoerd, als ik bedoele en getracht heb duidelijk te maken, zoude ik mij overtuigd houden, dat het Vaderland, bij gevaar van buiten niet alleen, maar zelfs bij oproerige bewegingen in eenig deel des lands (en de dagen van 1850 hebben, dunkt mij, ook hiervan het bewijs geleverd) in de schutterij, meer dan nu datgene vinden zoude wat het behoeft: krachtige verdediging tegen de aanvallen des vijands en verzekerd behoud der inwendige rust (1).

Maart 1845.

O. W. H. S.

(1) Het dezer dagen te Zierikzee voorgevallene, levert een nieuw bewijs voor de gegrondheid van het door mij betoogde: althans schijnt de schutterij aldaar, blijkens de berichten, niet bij magte geweest te zijn, om de volkshoopen te keer te gaan, en heeft men van elders troepen moeten ontbieden om de rust te handhaven.

EEN VOORVAL

IN DE

OEFENINGSMIJNEN TE CHATHAM, IN ENGELAND.

(Uit de *Naval and Military Gazette* van 2 en 9 November 1844.)

(Ingezonden.)

Koninklijke Ingenieurs. Op den 25 October lieten de belegers in de oefenings-mijnoperatiën te Chatham, onder de bevelen van den luit.-kolonel *Frederick Smith*, hunne eerste mijn springen.

Zij was geladen met 500 pond. Eng. (156,08 Ned. pond.) buskruid. De mijnkamer was ongeveer 17 voeten Eng. (5,18 el) beneden den beganen grond gelegen, en op nagenoeg 50 voeten Eng. (15,24 el) voorbij de derde parallel geplaatst.

De mijn werd ontstoken door den vlaggejonker *Fiffe* van de ingenieurs der Oost-Indische kompagnie.

De losbarsting leverde een indrukwekkend gezicht op, en veroorzaakte eene schudding des gronds, welke zich tot op een' aanzienlijken afstand uitstreckte.

De opgeligte massa aarde had 50 voeten (15,24 el), ongeveer, in diameter, en werd tusschen 20 à 30 (6 à 9 el) hoog opgeworpen (1).

Na den terugval des gronds bleef er een trechter over, welke beschutting opleverde aan eene ploeg mineurs en sappeurs, die overwijd met spaden aanrukkende, zich verder dekten, door den trechter met schanskorven te bekroonen.

Door het springen dezer mijn, konden alzoo de belegers gerekend worden hunne loopgraven 50 voeten nader aan de kruin des bedekten wegs te hebben gebragt.

Chatham, Woensdag, October 30. Sedert eenige dagen hadden verscheidene explosiën plaats gehad, zonder dat daarbij iets bijzonder merkwaardigs of noodlottigs viel op te merken, en het was algemeen bekend, dat er ook heden wederom zouden plaats grijpen.

Vroeg in den namiddag liep er een zorgelijk gerucht te Brompton, Chatham, en omstreken, dat er een ernstig en

(1) Deze opgaven, welke trouwens onvolledig zijn, schijnen ook onjuist; immers, om in gewonen grond, een' trechter te vormen bij de genoemde gegevens, wordt (*Handleiding tot de Mineurkunst*, tabel, pag. 185, en *d.*, § 174) eene lading vereischt van 587,38 ponden. — Voor eene gewone mijn op de gevevene diepte, bedraagt die lading reeds 201,85 ponden.

Het kan echter zijn, dat men door de diameter der opgeligte massa grond, verstaat, de horizontale scheuringsdiameter; in dat geval vindt men door de formule *f*, § 174, voor de lading $V = 145,33$ Ned. ponden.

Wij moeten echter opmerken, dat wij volgens het Militaire Zakboekje van *A. W. de Bruyn*, pag. 7, genomen hebben 1 Eng. pond = 0,4536 Ned. pond. De Engelschen hebben echter tweederlei soort van ponden, namentlijk, het pond *trovisch* gewigt, en het pond zoogenaamd *avoir du poids* gewigt, achtervolgens tot elkander in rede als 144:175.

(Aanmerking van den Vertaler J. v. d. S.)

noodlottig toeval in de mijnen had plaats gehad, hetwelk zich, helaas! op de plaats zelve, maar al te zeer bevestigde.

Gelijk men daar verhaalde, schijnt het, dat in den loop van den morgen eene mijnlading van 230 c buskruid ontstoken was, in de regter branche van de contramijnen van Lt. *Penrice*, en, omstreeks half 2 uren, eene kleinere lading van slechts 5 c , behalve nog wat los buskruid.

Nadat gedurende eenigen tijd, lucht in de mijngangen was gepompt, gingen drie mannen, namentlijk *James Sullivan*, een mineur van de O. I. kompagnie, en *Harris* en *Bailey*, twee mineurs in dienst der Koningin, in den mijngang, waarin de ontbranding had plaats gehad, met het voornemen om de losgeworden aarde, enz., enz., op te ruimen.

Na eenige minuten, kwam *Bailey* uit de mijn terug, zeggende, dat de kwade lucht zijn hoofd zoo zeer aandeed, dat hij het niet in den mijngang konde uithouden.

Daar echter *Sullivan* en *Harris* wegbleven, gaf dit eenig kwaad vermoeden, en korporaal *Dent* met den mineur *Murphy*, begaven zich in den mijngang, om hen op te zoeken, en vonden hen, aan het einde des gangs, als levenloos liggende.

De korporaal *Dent*, hoezeer de damp hem den adem dreigde te beletten, slaagde in het uitbrengen van *Harris*, dan *Murphy* was niet in staat om *Sullivan* bij te staan, en viel gevoelloos in den gang neder, welke door zijn ligchaam als versperd was.

Het duurde nog al iets, aler men *Murphy* er had uitgehaald, en toen men daarmede klaar was, voerde luitenant *Moggeridge*, die het detachement kommandeerde, zijne lieden in de mijn, ter hulpe van den armen *Sullivan*, wien zij, plat op het aangezicht liggende, aan het einde des mijngangs vonden.

Onverwijd werd hij uitgebragt, en de heer *Weeks*, chirurgijn te Brompton, om wien men gezonden had, bevond zich ook spoedig ter plaatse, en beproefde eenige middelen, echter wat *Sullivan* betreft, vruchteloos. Het had te lang geduurd, alvorens hij in de opene lucht had kunnen worden gebragt; hij was volkomen dood.

Murphy en *Harris* werden op draagberriën naar het hospitaal te Brompton gevoerd, alwaar zij zich buiten gevaar bevinden.

Diegenen, welke zich laatstelijk in den mijngang begeven hadden, waren allen in meerderen of minderen graad, door de verschijnselen van verstikking getroffen, en de luitenant zelf, was gedurende nog eenige minuten nadat hij in de open lucht was teruggekeerd, in eene soort van ijhoofdigen toestand.

Dadelijk nadat dit ongeluk had plaats gegrepen, hielden de verdere mijnwerkzaamheden op.

Chatham, Nov. 1. Heden namiddag, hielden *J. Hindes*

Esq. een der caroners voor Kent, gezamenlijk met de Jurij, in het logement *de Koning van Pruissen*, te Brompton, een omstandig onderzoek, betrekkelijk den dood van *James Sullivan*, mineur der Oost-Indische Compagnie, omgekomen bij het plaats gehad hebbend ongeluk, in de oefeningsmijnen te Chatham.

Er waren onderscheidene officieren bij tegenwoordig. De kapiteins *Williams* en *Whitmore*, de luitenants *White* en *Moggeridge*, en de korporaal *Basten* van de koninklijke ingenieurs, werden ondervraagd, en bleek het uit hunne verklaringen, dat, toen de luitenant *Moggeridge* met eenige zijner manschappen, in de mijnen ging, na de laatste ontbranding op Woensdag, zij bevonden dat een gedeelte der gallerij was ingestort, en de mijnramen gedeeltelijk ontzet en verplaatst waren. — Zij werden weder in order gebragt, en de ingestorte aarde opgeruimd. Maar, gedurende dit werk, had er eene plotselinge ontploffing (1) van opgesloten damp plaats, waardoor het licht uitging, en onderscheidene mineurs, waaronder *Sullivan*, van zich-zelfen geraakten.

Hulp werd er toegebragt, en zij werden zoo spoedig mogelijk uitgedragen, en al het mogelijke in het werk gesteld om hen in het leven terug te roepen, maar *Sullivan*, de laatstuitgevoerde, was dood.

Na langdurig en omstandig onderzoek, kwam de Jury tot het besluit, dat de overledene gestikt was door de bedorven lucht, maar dat alle voorzorgen genomen waren om ongelukken voor te komen, en dat op niemand eenigen blaam rustte. November, 9.

Aan den uitgever van de Naval and Military Gazette.

Mijnheer! Praktisch onderwijs in de kunst van den oorlog, is eene zaak, welke ik niet schroom te zeggen, dat in onze dienst verwaarloosd wordt. — De Engelsche krijgsmann moet, helaas! die kunst onder den mond van het vijandelijke kanon leeren; van daar ook dat de belegeringen in Spanje, zoovele slagtingen konden genoemd worden.

Diensvolgens zijn de plaats grijpende mineer-oefeningen te Chatham allezins prijzenswaardig.

Het noodlottig ongeluk, aan den mineur *Sullivan* overkomen, is inderdaad zeer te betreuren, dan streelend moet het zijn voor hen die het beleid der werkzaamheden hadden, de uitspraak van de Jury te lezen: « Dat alle voorzorgen genomen waren, en op niemand eenigen blaam ter zake kleeft.»

Niet te min is het te hopen, dat de dood van den ongelukkigen mineur, geene reden oplevere, waarom deze zeer belangrijke oefeningen niet zouden worden voortgezet; met gelijken grond toch, zoude men kunnen beweren, dat men nim-

(1) A sudden puff.

mer saluutschoten moest doen, omdat er voorbeelden van zijn, dat daarbij artilleristen den dood hebben gevonden.

Verre van daar! neen, de voortzetting van deze zeer hoog-geschatte soort van krijgsoefeningen, kan de bron zijn van levensbehoud voor een aantal dergenen, die nu daarmede, *orgestoord door den rijand*, bezig zijn, namelijk in het vervolg, op het werkelijk tooneel van den oorlog, en zoo niet voor hen, dan voor hunne opvolgers.

Trouwens, na het voorgevallene, zullen nog meer voorzorgen genomen worden.

Het hoofdoogmerk van dit schrijven, is dan ook, één of twee zeer eenvoudige handelwijzen aan de hand te geven, welke, mijns inziens, eene afdoende voorzorg opleveren voor hen, die in het geval komen om in eenen mijngang te moeten gaan, waarin eene lading gesprongen is, om geen slagtoffer te worden van eenige toevallige ontwikkeling van stiklucht of damp.

In de eerste plaats stel ik voor, om aan het been van den aan het hoofd zijnde mineur, eene koord te binden; als nu het andere einde der koord door een ander vast gehouden wordt, zal deze spoedig ontwaren, of er eenig ongeluk van dien aard gebeurd zij, dewijl hij in dat geval geene beweging meer zal bespeuren.

Om evenwel alle misverstand voor te komen, zoude eene andere korte lijn, aan het koord, digt bij den voet des mineurs kunnen bevestigd worden, waarvan het andere einde om zijn middel ware vastgemaakt. Deze lijn zoude bij wijze van telegraaph kunnen dienen, om daardoor kenbaar te maken dat alles wel was, en, om zodoende alle voorbarigheid in het toebrenge van hulp, voor te komen.

Ten tweede prijze ik aan, dat de genoemde mineur hoofd en gelaat met een' zijden zakdoek, welke door en door *waternat* is, bedekt.

Dit zoude de lucht grootendeels van schadelijke aardachtige stoffen zuiveren, dewijl het zwavelige gaz zich met het water zoude vereenigen, waarmede het groote verwantschap heeft, alvorens het den mond kan bereiken.

Het licht zou steeds zichtbaar blijven door den zijden doek heen.

Eene puts met water diende de mineur bij zich te houden, ten einde van tijd tot tijd den doek om zijn hoofd te bevochtigen.

Eene soortgelijke voorzorg konde er ook genomen worden met het licht, hetwelk men met zich in de gangen neemt.

Men zoude een lantaarn kunnen zamenstellen, door middel van een paar elkander kruisende, ligte ijzeren hoepen, waar binnen het licht werd geplaatst, en het geheel dan omgeven met een' grooten zijden doek, voldoende aan het einde digt gemaakt om den luchtstroom af te sluiten, zoodat geen lucht binnen den

doek konde komen, alvorens haar doortogt door het zijden web te hebben gemaakt.

Het is met de meeste hoogschatting van dat bekwame en verdienstelijke korps, tot hetwelk de sappeurs en mineurs behooren, dat ik het wage hen deze denkbeelden aan te bieden, welke goedkeuring en aanneming, mij voorzeker zeer streeklend zouden zijn.

November 5.

MATROSS.

Het 2de Nummer der *Algemeine Militär-Zeitung* van dezen jaargang, behelst de volgende beschouwingen over de ware opleiding van den soldaat, den infanterist namelijk; de algemeene en zoo wij meenen zeer nuttige strekking in dit stuk heerschende, lokte ons uit om het aan het slot van dit Nummer over te nemen:

IETS OVER DE INFANTERIE.

De groote veldslagen, waarin de Duitschers bloedige onderwinning opdeden en bloedige lauweren behaalden, zijn reeds lang geleden; weldra zal van die groote dagen nog slechts in de jaarboeken der geschiedenis gesproken worden, want weldra zullen ook de weinige strijders, die uit dat roemrijk tijdvak nog onder ons zijn overgebleven, met hunne medestrijdgenooten van het wereldtooneel verdwenen zijn.

Een nieuw geslacht bereidt zich tot nieuwen strijd voor; de herinnering aan de door onze vaders bevochten overwinningen, zal het tegenwoordig geslacht op den dag der beslissing ontvlammen, en, niettegenstaande een' bijkans dertigjarigen vrede, zal het aan de verwachting van het vaderland beantwoorden.

Dat men intusschen toch nog vruchten plukke van de tegenwoordigheid der weinige veteranen, die zich nog onder ons bevinden; men hoore hunne meening over alle krijgskunstig belangrijke vraagstukken, men volge hunne inzichten, regele en bepale in hunnen geest, waar zulks noodig schijnt, en verwarre zich niet in de theoriën die de lange vredesrust hier en daar doet opkomen. Waar de ondervinding spreekt, moet de theorie zwijgen; wat de praktijk goed noemt, kan de theorie niet in twijfel trekken; wat in 't vuur beproefd is, moet voor echt erkend worden. — Men beproeft tegenwoordig in sommige legers de ontwerpen van nieuwe infanterie-exercitie-reglementen; 't is te wenschen dat men ieder ontwerp grondig beproeve voor men iets tot wet maakt, 't welk men anders zeer spoedig zou kunnen genoodzaakt zijn te verwerpen. Zulks is te wenschelijker, daar van den duur eens reglements grootendeels de zekerheid van eenen troep afhangt. Niets is in onzen stand nadeeliger en meer geschikt om het vertrouwen

der onderhoorigen te doen wankelen, dan weifeling na genomen besluit, of menigvuldige verandering van bestaande voorschriften. Heeft men derhalve een reglement, men houde zich er aan, verandere er niet in, tenzij nieuwe krijgsondervinding er toe noodzaakt, want men bedenke, dat iedere nieuwigheid, zoo zij niet den stempel van noodzakelijkheid draagt, moedeloosheid verwekt, daar zij den geoefenden soldaat weder tot de categorie van rekrut terugbrengt.

Alhoewel men beweren kan, dat de tijdens de veldslagen bij Aspern en Leipzig bestaande reglementen, ook nog heden ten dage, zonder nadeel voor de infanterie welke in beide deze slagen gevochten heeft, zouden kunnen dienen, is het toch niet te ontkennen, dat eene omwerking van de oude exercitiegeregulemen tenen om verscheidene redenen gebillijkt schijnt. Eene reden daarvoor vinden wij bijv. in de menigte kunstige bewegingen in de exercitie-reglementen, wier afschaffing zeer doelmatig is, omdat zij voor den oorlog volstrekt geen waarde hebben; eene andere reden vinden wij in den korten diensttijd en het zwakke effectief der manschappen bij sommige bondscontingenten, die het wenschelijk maken, dat men bij de opleiding der infanterie slechts aan het voornaamste denke, en alzoo oefeningen uit het reglement weglaat, wier aanleering veel tijd kost, en voor het werkelijk gebruik in den oorlog volkomen kunnen gemist worden.

Bij de opleiding der infanterie komt het in de eerste plaats op de vraag aan: moet de man alleen voor soldaat in 't veld, of te gelijk ook tot volkomen paradesoldaat opgeleid en gevormd worden? Deze vraag zou zonderling kunnen schijnen, dewijl het antwoord ligt in de bestemming welke de soldaat heeft; en nogtans zouden dagelijks voorkomende militaire bezigheden en vorderingen ze kunnen rechtvaardigen. Men zal zeker wel zeggen: dat spreekt van zelf; ieder soldaat moet natuurlijk in de eerste plaats voor den oorlog worden voorbereid; wij zijn het daarmede ook volkomen eens, maar hoe dikwijls staan dagelijks wederkomende bezigheden der infanterie in openbaren strijd met die bewering! De volkomene vorming voor de paradedienst neemt oneindig veel tijd weg en heeft ten slotte voor den oorlog toch geene waarde.

Daarom is de beantwoording der hierboven gestelde vraag gewichtig, dewijl zij het werk der opleiding van den soldaat zeer bemoeijelijkt of gemakkelijker maakt. Behoort de infanterist alleen voor den oorlog opgeleid te worden, dan komt het hoofdzakelijk er op aan, dat hij goed marcheert, spoedig en juist schiet, zich als geoefend tirailleur, en op de voorposten onverschrokken en beraden weet te gedragen, en dat hij de bajonet vaardig leert gebruiken.

In dit geval behoeft men geen grootere waarde te hechten op de plaatsing van ieder man, op de geheele houding van het

geweer, noch op het defileren, dan in 't algemeen noodig is, om aan de eischen te voldoen, die men recht heeft van eene goed gedisciplineerde en geëxerceerde infanterie te vorderen. Hieruit ontstaat het groote voordeel, dat men zich alleen kan bezig houden met hetgeen waarlijk praktisch, met hetgeen voor het eigenlijk soldatenberoep werkelijk nuttig is. — Moet de infanterist echter, behalve soldaat te velde, ook een volkomen parade-soldaat zijn, dan zal een groot gedeelte van den kostbaren tijd zijner opleiding ten eenemale verloren gaan en voor oefeningen moeten besteed worden, die zekerlijk in 't oog vallen, maar op den dag van den slag volstrekt geene waarde zouden hebben; ja op dien dag zal men bij den volmaakten parade-soldaat eigenschappen missen, wier gemis hem tegen een goeden veldsoldaat sterk in 't nadeel moet stellen.

Overweegt men de zooeven geuite en door alle praktische soldaten ongetwijfeld beaamde meening, dan zal ook wel de eerste en belangrijkste vraag, betreffende de volmaking der infanterie, beslist zijn. Wij ten minste scharen ons bepaald aan de zijde dergenen, die waar het de opleiding van den infanterist betreft, diens bruikbaarheid als soldaat in 't veld tot hoofdzaak stellen, en verklaren ons stellige tegenstanders van alle paradekunsten. De tijd is sedert lang gekomen dat het paradestelsel met al wat er toe behoort, verdwijnen moet. Het oogenblik waarin nieuwe exercitie-reglementen worden gemaakt, is gunstig; men gebruike het wel, en ontdoe zich van de geheele paradekraam.

Men versta ons intusschen niet verkeerd; ofschoon vijand van alle paradezucht, omdat zij den soldaat niets geeft te denken, omdat zij hem naar zekeren takt in de compagnie, ja zelfs in het bataillon laat laden en aan de lijn defileren, ja onophoudelijk laat defileren; verlangen wij desniettemin, dat de infanterist, met zeker- en vastheid zijn geweer weet te gebruiken, dat hij, in een woord, zuiver en volkomen in geslotene orde kan exerceren; want onze meening is ook, dat het exerceren in geslotene orde de sterkste zuil, de beste steun voor militaire discipline is. De oogenblikkelijke, blinde gehoerzaamheid verstaalt zich bij het exerceren in geslotene orde; door het exerceren in geslotene orde verkrijgt de infanterie die hooge deugdelijkheid, welke in het slaggewoel, onder het vijandelijk vuur, beproefd wordt, en zich dan proefhoudend moet betoonen.

Wij zouden derhalve de opleiding der infanterie beginnen met de grondige oefening in rij en gelid, dewijl de vechtwijze in geslotene orde de eerste taak der infanterie is; dan zouden wij overgaan tot het tiraileren, het schieten naar de schijf, de voorpostendienst en de bajonetvechtkuust; maar, dewijl wij eerst later aan de laatstgenoemde oefeningen den meesten tijd wilden besteden, zouden wij verlangen, dat de exercitien in

geslotene orde grondig wierden geleerd, om op dien grond met gerustheid verder te kunnen voortarbeiten.

Wanneer de infanterie in den beginne goed in geslotene orde geoefend wordt, is zulks eene winst voor haren geheelen verdere diensttijd; later is dan eene korte herhaling voldoende, om de noodige geoefendheid en juistheid bij de oefeningen in geslotene orde weder te verkrijgen, die welligt door langdurig verloop der manschap verloren is gegaan; terwijl daarentegen de infanterie, die in den beginne in het exerceren in geslotene orde en gelijktijdig in het bajonetvechten moet geoefend worden, nimmer de vaste houding en zekerheid der eerstgenoemde infanterie kan bekomen.

Daarom konden wij ons nimmer met het stelsel vereenigen, om den rekrut gelijktijdig met de exercitie ook het bajonetvechten te leeren, en wel eenvoudig dáárom niet, omdat bij iedere onderneming, bij ieder werk, de basis, de grondslag voor de verdere voltooiing van het geheele gebouw van het grootste belang is; en wie zou er aan kunnen twijfelen, dat de eerste volkomene oefening of vorming in geslotene orde, de hoeksteen is voor de algeheele volmaking der infanterie?

Zoolang derhalve de houding van den rekrut nog niet volkomen vast is, vóórdát hij vast is in de houding van het geweer en van alle bewegingen in geslotene orde, kan men niet aannemen, dat er eene goede grondslag gelegd is voor zijne verdere volmaking, en hiervoor, benevens voor het tiraileren

en het eerste onderrigt in het schieten naar de schijf, zullen acht weken naauwelijks voldoende zijn. Eindelijk beweren wij, dat het beter is den rekrut het voornaamste volkomen, dan hem veel, maar ten halve te leeren. Als de jonge lieden door het tiraileren meer geoefendheid bekomen hebben, dan zal het bajonetvechten met veel meer vrucht aangeleerd worden. Wij moeten intusschen ook voor overdrijving in de bajonetvecht-kunst waarschuwen, en gelijktijdig ons aan het oordeel van alle veteranen houden; zij mogen beslissen, of het niet doelmatiger zij, den voor de opleiding van infanteristen gegevenen tijd meer met de oefeningen aan te vullen, die geschikt zijn om de krijgsgedugdelijkheid der infanterie te verhoogen, dan dien tijd aan eene kunst te besteden welke in den oorlog altijd eene ondergeschikte rol zal vervullen. Al geven wij toe, dat de bajonetvecht-kunst het individu in zeldzaam voorkomende gevallen van groot nut kan zijn, kan men toch aan den anderen kant niet ontkennen, dat zij nimmer het overwigt op de geheele krijgsoopleiding mag bekomen.

De *bajonetvechtkunst* moet beoefend worden, en wel voornamelijk met de manschap; wij kunnen er echter geen groo-tere waarde aan hechten dan zij verdient, en daarom wenschen wij, dat zij bij alle duitsche infanterien bepaald worde tot die eenvoudige en praktische eischen, welke de oorlog aan haar doet.

BIJLAGE X.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 13de DEEL, N°. 10.

Maand April 1845.

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Tot gen. der inf., zonder bezw. der schatk.: de gep. luit.-gen. J. Bon van Geen, buitengew. adj. van Z. M. Tot luit.-gen. zonder bezw. der schatk.: de gep. gen.-maj. Jkh. R. A. Klerck, buitengew. adj. van Z. M. Tot maj. en plaats maj. der 1ste kl. te Breskens: de kap. J. J. Muller, van het 1ste reg. inf. Tot kap. der 5de kl.: de 1ste luit. J. C. Schroter, van het 6de reg. inf. Bij het 6de reg. inf., tot kap. der 2de kl.: de kap. der 5de kl. J. H. Baetsch, van het korps. Bij het 1ste reg. art., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. A. M. van Dort, van het korps. Bij het 2de reg. art., tot kap. der 5de kl.: de 1ste luit. P. J. Goffin, van het 5de reg. art. Bij den staf der art., tot kap. der 2de kl.: de kap. der 5de kl. G. C. Hartz, van gem. staf; de kap. der 5de kl. C. H. G. Steuerwald, adj. van Z. Exc. den Minister van Oorlog. Bij den plaats. staf, tot luit.-kol.: de maj. J. F. van Nieuwkuyk, plaats. komm. der 2de kl. te Grave. Tot kap.: de 1ste luit. F. Bestebroer, plaats-maj. der 5de kl. te 's Bosch; de 1ste luit. H. van Snippenberg, plaats-maj. der 5de kl. te St. Andries, zijnde tevens verplaatst naar den Helder. Tot plaats-maj. van de 5de kl. te St. Andries: de 1ste luit. op non-act. H. B. Graswinkel, van de art.-transporttrein. Tot adm. van kleed. bij het 5de reg. inf.: de gep. kap. F. Meijer. Tot magazijnm. der art. van de 1ste kl. te Gorinchem, de kap. der 1ste kl. C. Merck, van het 2de reg. art. Tot magazijnm. der art. van de 2de kl. aan den Helder: de 1ste luit. C. J. Keyzer, van het 2de reg. art. Bij het 1ste reg. art., tot kap. der 2de kl.: de kap. der 5de kl. A. Gayet, van het korps.; tot kap. der 5de kl.: de 1ste luit. L. Ruis van Leeuwen, van het korps. Bij het 5de reg. art., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. A. J. F. Simmers Vogerwaard, van het korps. Bij de trein-komp. van het 5de reg. art., tot kap. der 5de kl.: de 1ste luit. J. J. Phaff, van de komp. Bij het 1ste reg. lans., tot ritm. der 1ste kl.: de ritm. der 2de kl. F. Doffignies, van het korps. Bij het 6de reg. inf.: de 1ste luit. der inf. op non-act. A. van den Broek. Tot offic. van gez. der 5de kl. bij de landm.: de kweek. der 1ste kl. D. A. van Kessel en N. A. Seret, van 's Rijks kweekschool voor mil. geneesk.; tot offic. van gez. der 5de kl. bij de geneesk. dienst der landm. in Oost-Indiën: de heer G. J. van den Berg. Bij het 1ste reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. G. F. W. C. T. C. Timmerhans, van het korps.; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 5de kl. reg.-adj. J. H. Dommers, van het korps; de kap.

der 5de kl. D. Voogt, van het korps. Bij het 5de reg. inf., tot maj.: de kap. der 1ste kl. J. V. Forrer, van het 7de reg. inf. Bij het 4de reg. inf., tot kap. der 5de kl.: de 1ste luit. G. van Duynen, van het korps. Bij het 6de reg. inf.: tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. M. Biemans, van het korps; tot kap. der 5de kl.: de 1ste luit.-adj. W. van Barneveld en de 1ste luit. P. Maas, beiden van het 1ste reg. inf. Bij het 7de reg. inf., tot kap. der 2de kl.: de kap. der 5de kl.: H. J. Lindwurm en D. J. G. Vrijdag, van het korps; tot kap. der 5de kl.: de 1ste luit. G. H. Janssen, van het 5de reg. inf. Bij het 5de reg. inf., tot kap. der 5de kl.: de 1ste luit. J. D. de Jongh, van het 1ste reg. inf.

Verplaatsingen.

Bij het 1ste reg. drag.: de 1ste luit. A. P. H. Boellaard van Herwijnen, van het 2de reg. drag.; J. J. B. Coenen van 's Gravesloot en J. Paulus, beiden van het 2de reg. lans.; de 1ste luit.-ing. A. Canneman, van Breda naar Muiden; de 1ste luit.-ing. F. A. van Maanen, van Muiden naar Breda; de 1ste luit. W. H. van Hoogenhuyze, magazijnm. der art. van de 2de kl., van den Helder naar Naarden. Bij een der veld-komp. van het 2de reg. art.: de 1ste luit. W. P. J. Barnaert, van de vesting-komp. van het 2de reg. art.; bij een der veld-komp. van het 1ste reg. art.: de 2de luit. C. J. van Orsoy Veeren, van de veld-komp. van het 2de reg. art.; de 2de luit. J. Stadniski, van de vesting-komp van het reg. Bij de komp. art.-werkl.: de 2de luit. J. P. W. van Cattenburch, van het 1ste reg. art. Bij het 1ste reg. art.: de 2de luit. W. Graaf van Limburg Stirum van het 5de reg. art. Bij het 5de reg. art.: de 1ste luit. W. H. Köhler, van het 1ste reg. art. Bij het 7de reg. inf. (2de bat. Luxemburgsch contingent): de kap. F. J. A. de Jacquier de Lompret, van het 4de reg. inf. Bij het 5de reg. art.: de 2de luit. R. Mijkamp, magazijnm. der art. van de 5de kl. bij de art. stapel- en constructie-magazijnen te Delft, zijnde de 2de luit. K. W. A. Schutter, van het 5de reg. art., bestemd om de functien van magazijnm. bij gemelde magazijnen waar te nemen. Bij de geneesk. dienst der landm. in Oost-Indiën: de offic. van gez. der 5de kl. J. F. X. H. M. H. Falk, van het geneesk. personeel hier te lande. Bij het werfdepôt: de 2de luit. H. Steenberg, van het 1ste reg. inf. Bij het wap. der inf. in Oost-Indiën: de kap. E. A. van Kempen, van het 5de reg. inf. Bij het 2de reg. inf.: de 1ste luit. E. J. A. Timmerman en J. D. Gillet, van het koloniaal werfdepôt. Bij het 5de reg. inf.: de 1ste luit. J. B. G. Wentholt, van het reg. gren. en jag., zijnde gem. offic. vervolgens benoemd tot bat.-adj. bij het 1ste reg. inf. Bij de bat. gren. van het reg. gren. en jag.: de 1ste luit. A. A. des Tombe, van het 5de reg. inf.; de 1ste luit. W. B. van Bronkhorst,

van het 1ste reg. inf. Bij het 1ste reg. drag.: de 1ste luit. C. E. Fraser, van het 2de reg. drag. Bij het 3de reg. inf.: de 1ste luit. W. F. A. Beeckman, van het 2de reg. inf. Bij het 6de reg. inf.: de 1ste luit. B. Harsveldt, van het 2de reg. inf.

Eervol ontslagen.

De 2de luit. Jkh. F. van den Bosch, van het 1ste reg. lans., onder toek. van den rang van 1sten luit. en vergunning tot het voortdurend dragen van de activiteits-uniform van het korps. De 1ste luit. J. W. van Manen, van het reg. gren. en jag., onder toek. van den rang van kap. en vergunning tot het voortdurend dragen der uniform van de bat. gren. De 2de luit. W. F. Heshuysen, van het korps ing., min. en sapp., onder toek. van den rang van 1sten luit. en vergunning tot het voortdurend van de uniform van genoemd korps. De offic. van gez. der 3de kl. E. F. Bonga. De 2de luit. J. Roemer, van het 1ste reg. drag., met vergunning tot het voortdurend dragen van de activiteits-uniform van het regiment.

Tijdelijk nonactiveriteits-tractement verleend aan:

Den gen.-maj. C. Nepveu, van den gen. staf; den ritm. G. A. G. Bon van der Duyn, van het 2de reg. drag., onder bepaling dat hij gedurende dien tijd bij den staf van Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, de dienst zal verrigten; den 1sten luit. Jkh. J. F. G. de Mey, van het 2de reg. drag.; den 1sten luit. H. de Vos van Steenwijk, van het 3de reg. drag.

Nonactiveriteits-tractement verleend aan:

Den kap. P. van Viersen, magazijnm. der art. van de 2de kl. te Naarden; den 2den luit. Jkh. W. F. Tindal, van het 1ste reg. drag., buiten bezw. der schatkist.

Gepensionneerd.

De maj. J. de Rooy, plaats-maj. der 1ste kl. te Breskens. De maj. J. Voordendag, van het 3de reg. inf. De 1ste luit. J. Voogt en H. Piepenbrink, beiden van het 8ste reg. inf. De kap. A. P. A. de Rouville, van het 6de reg. inf., onder toek. van den rang van maj. De kap. C. J. de Bonnier, van het 7de reg. inf. De 1ste luit. J. Hempelman, van het 3de reg. inf. De 1ste luit. C. G. A. van Essen, van het 7de reg. inf. De kap. G. J. Ewald, plaats-maj. der 2de kl. te Amsterdam. De kap. J. A. Kohl, magazijnm. der art. 1ste kl., onder toek. van den rang van maj., en vergunning om de activiteits-uniform van het wap. der art. te blijven dragen. De kap. der 3de kl. W. van der Linden, van het 3de reg. art. De 1ste luit. F. E. W. van Ingen, van het 1ste reg. art., onder toek. van den rang van kap. en vergunning om de activiteits-uniform van het reg. te blijven dragen. De kap. J. C. W. von Pfaffenrath, van het 6de reg. inf., en vergunning tot het voortdurend dragen van de uniform der inf. De 1ste luit. Jkh. J. J. R. Coenen van 's Gravesloot, van het 2de reg. lans., en vergunning tot het voortdurend dragen van de uniform van het reg. De 2de luit. J. G. F. Högg, van het 1ste reg. lans., onder toek. van den rang van 1sten luit. De maj. op non-act. G. Y. Mossel.

Overleden.

De luit.-gen. H. Bon Merkus de Koek. De 1ste luit. N. B. Slangenburgh, van het 8ste reg. inf. De 1ste luit. J. H. Gordijn, van het 6de reg. inf. De 1ste luit. P. van der Upwich, van het 2de reg. art.